



# MOTİF

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Dergisi Yıl:2 Sayı:4



# EKİNCİLER YATIRIM VE MENKUL DEĞERLER A.Ş.

## 1.YATIRIM FONU

### EKİNFON



#### Verimli ve Kazançlı

Ekinfon portföyü, hazine bonoları, devlet tahvilleri ve hisse senetlerinden, Ekinciler uzmanları tarafından özenle seçilerek oluşturulmuştur.

#### Dilediğiniz An Nakde Çevirme

Ekinfon katılma belgelerinin vadesi yoktur. İsteddiğiniz an, değer artışıyla birlikte nakde çevirebilirsiniz. Bu işlemi herhangi bir Ekinciler şubesinde gerçekleştirebilirsiniz.

#### Uzman Kadro, Titiz Yönetim

Ekinfon, deneyimin süzgecinden geçmiş, genç, dinamik, bilinçli ve her biri kendi konusunda uzman olan bir kadro tarafından titizlikle yönetilmektedir.



## EKİNCİLER YATIRIM VE MENKUL DEĞERLER A.Ş.

"Kazandıran Dostluk"

**Genel Müdürlük:** Büyükdere Caddesi No: 122 Özsezen İş Merkezi Kat: 3 Zincirlikuyu 80300 İstanbul Tel: (0-212) 288 14 00 (16 Hat) Faks: (0-212) 288 76 88

**Merkez:** Büyükdere Caddesi No: 122 Özsezen İş Merkezi Kat: 2 Zincirlikuyu 80300 İstanbul Tel: (0-212) 288 14 00 (16 Hat) Faks: (0-212) 288 76 88

**Şubeler:** Kadıköy (0-216) 349 91 63, Adana (0-322) 457 52 32, Antalya (0-242) 248 66 15, İzmir (0-232) 445 16 80, Mersin (0-324) 238 18 18

**İrtibat Büroları:** Konya (0-332) 237 16 61, Diyarbakır (0-412) 224 92 15, Uşak (0-276) 227 63 19

*Ekinciler Yatırım ve Menkul Değerler A.Ş. bir Ekinciler Holding kuruluşudur.*

# MOTİF

Halk Oyunları Eğitim Derneği Dergisi

Yıl: 2 Sayı:4 MART 1996

## İmtiyaz Sahibi:

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Adına

M. Zeki BAYKAL

Yazı İşleri Müdürü

H. Bayram GÖKHAN

Yayın Koordinatörü

Osman BAYSAL

Haber Müdürü

Derya BARTLI

Reklam Müdürü

Sacide GÜNGÖR

Halkla İlişkiler Müdürü

Halime ÖZTÜRK

Haber ve Araştırma Grubu

Hasan ÖZTÜRK

Nalan ÖZLÜK

S. Ahmet ÇORUH

Sanat Danışmanı

Doç. Dr. Şenel ÖNALDI

Hukuk Müşaviri

Av. Zeycan KÜTÜK

Yayın Kurulu

Ümit AKYÜZ

Ökkeş KAPUCU

Adnan SEVİNÇ

Necip BALCI

Dizgi & Grafik

Saydam AJANS

Teknik Koordinasyon

Fulya BOSTANCI

Baskı:.....MATSAN

Renk Ayrımı:.....Göksu Grafik

## Yönetim Yeri:

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği

Fevzi Paşa Cd. No: 124 Atikali

Fatih / İSTANBUL Tel: 531 61 68

## Basım- Yayın Koordinasyonu:

Saydam AJANS

Boyacı Ahmet Sk. Nuri Bey Han K:2

No: 209 Çemberlitaş - İSTANBUL

Tel: 638 80 93 - 94

Dergimizde yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına, yayınlanan ilanların tüm sorumluluğu ilan sahiplerine aittir. Derneğimizden yazılı izin alınmadan alıntı yapılamaz.

Kapak resmi Ekber YEŞİLYURT'un Tual üzeri yağlı boya 50 x 70 Urfa kadın başı çalışmasıdır.

# İçindekiler

## 2 "Merhaba Sevgili Dostlar"

M. Zeki BAYKAL

## 3 "Her zaman Motif'in yanında olacağım."

Recep Tayyip ERDOĞAN

## 4 Halk oyunlarımızda yapılması gerekenler

Ahmet DEMİRBAĞ

## 6 Halk oyunlarının sosyo-ekonomik etkileri

Aydın YERLİKAYA

## 8 Türk folklorunda müstehcenlik var mıdır?

Doç. Dr. Şenel ÖNALDI

## 9 Türk halk oyunlarında sahnenin yeri ve önemi

Fethi KARAKEÇİLİ

## 10 Neden bilgisayar teknolojisi?

Mustafa GÖRAL

## 12 Halk oyunları bir sahne sanatı mıdır?

Cüneyt BEKAR

## 14 Halk Çalgıları -TAR (II)-

Alpay ÜNSAL

## 16 Halkın onulmaz derdi: Nazar

Ekber YEŞİLYURT

## 18 Kültürümüz ve halk oyunlarımız üzerine bir söyleşi

Sabahattin TÜRKOĞLU

## 21 Siirt'te mahalli oyunlar

Adem İNANLI

## 22 Türkiye'deki Etnomüzikoloji çalışmaları (II)

Süleyman ŞENEL

## 24 Bibliyografya çalışması

Ahmet AYDIN

## 26 Terekemeler

Derya DEVECİ

## 28 Sinanlı halayı (Nota)

## 29 Motif'den haberler

## Merhaba Sevgili Dostlar !..



1995 yılını Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği olarak iyisiyle kötüsüyle geride bıraktık. Geriye dönüp baktığımızda önceki yıllara göre daha fazla mesafe katettiğimizi gördük.

Gençlerimizin çok yakından ilgilendiği ve bu tip faaliyetlere kendi istekleri ile katıldıkları, örf ve adetlerimizi yöre yöre en güzel bir şekilde ifade eden, dile ve göze getiren milli duygularımızı, düşüncelerimizi iyi bir şekilde bütünleyen, kitleleri birleştiren aynı zamanda çok yararlı bir bedeni hareket olarak güç kazandıran halk oyunlarımızın geliştirilmesini, gençliğin boş zamanlarının bu yolla değerlendirilmesini sağlamak olan amacımız doğrultusunda faaliyetlerimizi sürdürmekteyiz.

1988 yılından beri faaliyet gösteren Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği o tarihten bu güne kadar binlerce gencimize halk oyunlarının özünü benimsetmiş, seçkin kadrolu öğretmenleri vasıtasıyla Türk kültürünü gele-

cek nesillere aktarma gayreti içerisinde girmiştir.

Yıllardır yapılan ve derneğimiz tarafından geleneksel hale getirilen Motiflerle Anadolu Halk Oyunları Şenliği ile izleyicilerimize eşsiz gösteriler sunulmuştur. Yine derneğimiz tarafından düzenlenen yurt içi ve yurt dışı festivalleri ile bu gösterilerimiz daha geniş kitlelere sunulmaya çalışılmıştır.

Bunların yanı sıra geleneksel hale getirilen bir konu da, her yıl verilmesi amaçlanan Motif Halk Bilim ödülleridir.

Bu etkinlikleri gerek camiamıza ve gerekse üçüncü şahıslara duyurmak amacı ile MOTİF adını taşıyan dergimiz yayın hayatına girmiştir. Dergi yayınlarımızda mümkün olduğu kadar Halk bilimi ile uğraşan yazar ve bilim adamlarına yer verilmiştir.

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği olarak bu yıl yapacağımız faaliyetlerin bütün Halk oyunları camiası tarafından desteklenmesini ve yine bu camia tarafından faaliyetlerimize gereken ilginin gösterilmesini arzu ediyoruz.

Bütün amacımız kültürümüze hizmettir. Biz sizi seviyoruz, bizi seviyorsanız gelin birlik olalım...

*Saygılarımla*

**M. Zeki BAYKAL**

## “Her zaman Motif’in yanında olacağım...”



**Recep Tayyip ERDOĞAN**  
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

İstanbul, Türkiye'nin ve dünyanın önemli kültür şehirlerinden bir tanesidir. Asırlar öncesine uzanan zengin kültürel geçmişiyle İstanbul, çok sayıda medeniyetlere yurtluk etmiş, en son iki cihan imparatorluğunun başkenti olarak, her türlü insani aktivitenin merkezinde bir şehir niteliğini taşımıştır.

Osmanlı medeniyeti, bu güzel şehirde gelişip serpilmiş ve üç kıta buradaki etkinliklerden beslenmiştir. Afrika'dan Osmanlı avrupası, Kafkaslar ve Ortadoğu içlerini çevreleyen geniş bir yay içinde imparatorluğun aydınları, entellektüelleri, sanatçıları hep İstanbul'a gelebilmenin özlemini duymuştur.

İhmal edildiği, öksüz bırakıldığı kısa bir aradan sonra İstanbul, kendinden emin adımlarla yeniden bölgesinde kültür başkenti olmaya ilerlemektedir. Bizim öncelikli hedeflerimizden biri de, İstanbul'u geçmişteki ihtişamlı günlerine kavuşturmaktır.

Başlattığımız uluslararası konferanslar, sanatsal ve kültürel etkinliklerle bu yolda ciddi mesafeler katettik.

Biz kültürü üç boyutta ele aldık. Kültür politikamızı sivillik, çoğulculuk ve demokratlık prensipleri üzerine inşa ettik. Dikkat edilirse bu çerçeve, aynı zamanda kültürü seçkin kesimlerin tekelinden kurtarıp, halkın katılımına açmak hususunu da içermektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi olarak, halkımızın zengin tarihini temsil eden halk müziğimizin ilk defa salonlarımızda icra edilmesine fırsat tanıdık. Halkımız kendi ruhundan beslenen bu tür müzik ve sanatsal etkinliklerin sergilendiğini görünce, elbette bu programlara yoğun ilgi gösterdi. Kısa sürede salonlarımızdaki izleyici sayısında bir patlama yaşandı. Aynı zamanda batı müziğinin ve sanatının seçkin ürünlerini de halkımızın ilgisine sunduk.

Bu ülkenin çocukları olarak bizim öncelikli vazifemiz tabii ki kendi sanatsal ürünlerimizi sahnelemek, sergilemek ve bu ürünlerin yeniden yorumlanmasına katkıda bulunmaktır. Bu bağlamda “halkoyunları”ni çok önemli görüyoruz. Çünkü halkoyunlarında Anadolu insanının sevgileri, hüznüleri, kahırları ve umutları gizlidir. Tarih içinde milletimizin meydana getirdiği kültürel ve sanatsal zenginlikler en iyi ifadesini halk oyunlarında bulmaktadır. Her yöre, kendi ruhunu halkoyunlarında açığa vurmaktadır. Kafkasların sert mizacı, Ege'nin kahraman efelerinin yiğitliği, Orta Anadolu'nun derin sabrı halkoyunlarının motiflerini bir dantela gibi yansıtmaktadır.

Gençlerimize, kültürümüzü tanıtmak ve yaşatmakta görevler düşmektedir. Gençlerimiz hem kültürümüze sahip çıkmalı, hem genç dimağlarıyla geleneksel sanatlarımıza çağdaş yeni boyutlar katmalıdır.

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği, yürüttüğü çalışmalarıyla bu anlamda her türlü takdiri hak etmektedir. Derneğinize çalışmalarında başarılar diliyor ve her zaman yanınızda olacağımızı bilmenizi isterim.

# Halk Oyunlarımızda Yapılması Gerekenler...



**Ahmet DEMİRBAĞ**  
İTÜ T.M.D.K Öğretim Üyesi

Her şeyden önce, geçmiş yılların zor şartlarında, bu kültürel mirası günümüze taşıyan, önce, kendi kültürünü seven ve yaşatmakla onurlanan insanlarımıza, daha sonra ise, bu kültürel zenginliğin farkına vararak onu gelecek kuşaklara aktarmanın heyecan ve sorumluluğunu duyan kurum ve kuruluşlara saygılarımla...

Bilindiği üzere yaşamın kendisinin bir ürünü olan Halk Oyunları insanlar tarafından hiç bir sanatsal kaygı duymadan üretilmiştir. Bu ürünler zaman derinliğinde, çok farklı amaçlarla kullanılmakla birlikte, değişen koşullarla, bugünkü sergileme biçimini alarak günümüzde de yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu da görsel boyutu ön plana alınan ve

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar Opera ve Baleye gerekli önceliği vererek, evrensel sanatların Türk Halkına tanıtılmasına ve bu sanatların Türkiye'de de gelişmesine ve kurumlaşmasına büyük katkıda bulunmuştur. Yine son yıllarda sinema ve tiyatroya da imkanları dahilinde destek olmaya çalışmaktadır.

genellikle de eğlence yanı ağır basan çalışmalardır. Yarışmalarla da büyük bir popülarite kazanan ve yaygınlaşan Halk Oyunlarımız artık başka boyutlarda da ele alınabilmesi sadece eğlence ve yarışmalarla değil, sanatsal kaygıların ön plana alındığı, çalışmalarla insanlara sunulmasının zamanı gelmiş bulunmaktadır. Bu konuda kendi imkanları ile, Halk Oyunlarımıza farklı bakmaya çalışan, Folklor Kurumunun Tozlu Yollar ve İllerimizden Ağrı programları ile Boğaziçi Üniversitesi folklor Kulübünün çalışmalarını hatırlatmak isterim.

Tabii ki bu konuda da kalite, içinde bulunan şartlar ve imkanlarla sınırlıdır. Bundan dolayı, Türk Halk Oyunlarının daha nitelikli ve sanatsal ürünlerle sahneye taşınabilmesi için Devlet Opera ve Balesinin sahip olduğu türden bir yapılmaya ihtiyacı vardır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk yıllardan günümüze kadar Opera ve Baleye gerekli önceliği vererek, evrensel sanatların Türk Halkına tanıtılmasına ve bu sanatların Türkiye'de de gelişmesine ve kurumlaşmasına büyük katkıda bulunmuştur. Yine son yıllarda sinema ve tiyatroya da imkanları dahilinde destek olmaya çalışmak-

tadır. Çünkü, kültür ve sanatın herşeyden önce devlet desteğine ihtiyacı vardır. Ancak, bugün Türk toplumunun varlığının en büyük dayanağı kendi milli kültürü ise, bu kültüründe gerek görsel zenginliği gerekse sanatsal zenginliği açısından en göz alıcı parçası halk oyunlarıdır. Bunun için de, en az diğer sanatlar kadar öncelikli olarak devlet desteğine ihtiyacı vardır. Çünkü, toplumumuzun tarihine ışık tutan, sosyal yapıyı anlatan, kültürel zenginliğin bir aynası olan bu miras, sanayi toplumuna geçişin önlenemez değişimi ile hızla yok olmaktadır.

Sanayileşmesini tamamlamış batı toplumlarına baktığımızda, folklorlarından pek az şeyin ellerinde kaldığını görmekteyiz. Bunun en önemli sebeplerinin başında ise o yıllardaki arşivleme; video ve ses kayıt imkanlarının zorluğu gelmektedir.

Bugün ise bu imkanlar sonsuz denecek kadar fazladır. Batı toplumları biraz da kendi geleneksel yaşantılarını yitirmelerinin getirdiği istekle, diğer dünya milletlerinin folklor ve geleneksel yaşantılarını tanıma ve araştırma çabası içine girmiş bulunmaktalar. Bugün Japonya, Avustralya, Kanada ve Amerika devletleri ile Avrupa'nın tüm batılı devletlerinde Türk Halk Oyunları çalışmaları yapılmakta ve burada o ülkenin insanları tarafından amatör ve profesyonel Halk Oyunları Toplulukları oluşturulmaktadır. Amsterdam Folkloristik Dans Tiyatrosu dünya milletlerinin ortak kültürel geçmişi ve etkileşimini ortaya koymaya yönelik programlar üreterek her yıl genellikle Hollanda ve Belçika da olmak üzere 120 ila 130 konser

vermektedir. Türk Halk Oyunlarının da sergilendiği programlardan bazılarının adını anmak istiyorum. Mevsimler, Karadeniz'den Kara Ormanlara, Karagöz Hollanda'da Akdeniz, Çingeneler, İpek Yolu'dur.

Bizde ise Halk Oyunları toplulukları çok zor şartlarda bu kültürü ayakta tutmaya çalışmaktadır. İlkokul koridorlarında çalışan, imkansızlıklar içinde boğuşan, çoğunlukla kişilerin maddi ve

**İletişim araçlarının her yana yayılması ve köyden kente göç olgusu, geleneksel kültürü hızla yok etmektedir. Bunun için de, her çalışmaya kaynak olacak, derleme-araştırma ve arşivleme çalışmalarına hız verilmesi; öncelikli olarak yapılması gereken çalışmalardır.**

manevi desteği ile ayakta durmakta olan, kurumlaşmamış amatör toplulukların çalışmaları Halk Oyunlarımızı ancak bu boyuta taşıyabilmiştir. Halk oyunlarımızın bugünkü sergileniş biçiminde bile birçok emek ve görsel zenginlik, sırf bu aktivitelerin

doğru mekanlarda sergilene-memesinden dolayı kaybolmakta ve toplumu layık olduğu oranda etkileyememektedir.

Yılda bir kere yapılan bir final yarışması için tahsis edilen profesyonel sahneler, belki o günü kurtarmış görünmekle beraber, Halk Oyunlarını ayakta tutmaya çalışan kurum, kuruluş ve toplulukların niteliğini yükseltebilecek sürekliliği sağlayamamaktadır.

Bütün bu olumsuzlukları aşip Halk Oyunlarımızın her bakımdan gelişmesini sağlayacak ve onu daha sanatsal boyutta sunmak için yapılması gerekenlerin başında;

\* Halk Oyunlarının daha kaliteli ürünler verebilmesi ve kendine ait kültürel görünümünü geliştirebilmesi için gerçek sahneye taşınması, özellikle büyük şehirlerde Halk Oyunları Deneme sahnelerinin kurulması,

\* Devlet, Opera ve Balesi'nin aynı prensipleri ile çalışacak, sanatsal niteliği ağır basan profesyonel çalışmalara imkan tanınması,

\* İletişim araçlarının her yana yayılması ve köyden kente göç olgusu, geleneksel kültürü hızla yok etmektedir. Bunun için de, her çalışmaya kaynak olacak, derleme-araştırma ve arşivleme çalışmalarına hız verilmesi; öncelikli olarak yapılması gereken çalışmalardır.

Güncel deyimi ile globalleşen dünyada, toplumsal kişiliğimizin dünya mozağında en belirgin biçimde yerini alabilmesi, hem kendi toplumumuzun hem de insanlığın ortak mirası olan kültürel zenginliğimizin yok olmadan ve en zengin unsurları ile yaşatılmasıyla mümkün olacaktır.

# Halk Oyunlarının Sosyo-Ekonomik Etkileri

Aydın YERLİKAYA

HAGEM Gen. MÜd. Yrd.

**Halkbilimi:** Bir ülkede ya da belli bir bölgede yaşayan insan topluluğunun maddi ve manevi alandaki değerlerini belli metotlarla araştıran, derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve üzerinde değerlendirmeler yapan bir bilim dalıdır.

Halk biliminin inceleme alanı halkın kültürüdür. Halk ortak sosyal ve kültürel özellikleri olan bireylerden oluşur.

Halkbilimi halk kültürünü araştırıp değerlendirmekle toplumun sosyo ekonomik dinamiklerini ortaya çıkarmakla, kültür birliğini sağlamakla mahalli kültürü önce ulusal kültür daha sonra da evrensel kültür haline getirilerek insanlık kültürüne katkıda bulunur.

**Dans:** İnsanın günlük yaşamındaki olayların insanın duyu ve düşünce dünyasında şekillenerek bunların yine insan vücudunun çeşitli organlarıyla anlatımıdır. En ilkel kabilelerden günümüze değin bu anlatım genellikle bir ritimle olmaktadır. Diğer sanat dallarındaki anlatımlar genellikle insan dışındaki bir takım malzemelerle (Resim-renk ve

çizgilerle, Müzik- seslerle, Heykel- mermer, alçı, ağaçla) ifade edildiği halde dans, insanın duyu ve düşüncesi yine insan vücuduyla ifade edilir.

Halk dansları bir ulusun kültürünün kendi bireylerine hareket, ritim, jest ve mimiklerle işlenmiş ve onlara yansımış halidir. Hatta bu işlenmişlik öyle yoğundur ki kişinin hangi aşirete, kabileye mensup olduğu ne çeşit müzik ve ahlak anlayışına sahip olduğunu da anlamak mümkündür.

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de halk dansları etnik grupların ve toplulukların kültürlerinden ve onların karışımından meydana gelmiştir. Türkler Anadolu'ya gelirken birlikte kültürle ve onun en önemli bölümlerinden biri olan halk dansları ile ilgili getirdiklerinin yanında o zaman Anadolu'da mevcut bir kültür de vardı. İki kültürün etkilerini ve bütünleşmesi sonucunda bugünkü değerlerimiz oluştu. Bu değerler bu günkü ulusal kültürümüzü oluşturdu. İşte Anadolu topraklarında oluşan bu sentez bizi diğer sanat dallarından daha

kuvvetli bir biçimde bütün dünyaya tanıttı. Bu oluşumda ve tarihte var olan etnik kültürlerde halk dansları, dil ve müzikten de öne geçerek bütün bir Türk ulusu imajının meydana gelmesinde katkısı olmuştur.

Yedi iklim, dört mevsim ve yüzlerce köklü medeniyetlerin merkezi olan ülkemizin kültürel ürünleri, özellikle halk oyunları, komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle kıyaslanmayacak kadar zengindir.

Sanayinin, turizmin ve ekonominin kültürel bir hareket noktası vardır. Bu hareket dinamik ve yoğundur. Dinlenerek ya da hareket halinde tüketilen kültür insanın soluk alması kadar doğaldır ve kendiliğindedir. Bu tarihsel gıda kesildiğinde yada azaldığında yani sistem olarak sanayinin ve ekonominin bir yönü eksildiğinde soluk almanın ritmi bozulur. Sosyal, sanayi, ekonomi ve turizm bakımından gelişme kültürel değerlerin doğal ve yoğun kullanılmasıyla yakın ilişkilidir.

Bir ülkenin, bir toplumun yada bir etnik grubun yaşamının bütününü kapsayan ve temelinde



o halkı oluşturan insanların ortak yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimi, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışlarını, sosyo ekonomik yapısını oluşturmada halk kültürünün ve özellikle halk olaylarının katkısı önemlidir.

Halk oyunlarında belli bir örgütlenme yapısı belirginleşip ve bu yapıyla uluslararası arena da temsili ve bu konuda düzenlenen çeşitli uluslararası festivaller neticesinde ulusal kültürümüzün evrensel düzeye taşındığını görüyoruz. Aynı zamanda bu festivallerin ülkeler arası sosyal yapılaşmaya ve ticaret hayatına özellikle turizme katkıları çok büyüktür. Gerek Avrupa gerek Asya ve Amerika'da halk oyunları festivallerinin yoğun ülkelerde hem toplumun sosyal yapısındaki gelişmeler hem de ekonomik yapıdaki dinamizmi farklı bir biçimde görmek mümkün. Bu faaliyetlerin gerçekleştiği küçük yerleşim birimlerinin birkaç yıl sonra hem sosyal hem de ekonomik yapıdaki gelişmeler neticesinde önemli birer ticaret merkezi haline geldiklerini görmekteyiz. Misal uzun yıllardır kesintisiz olarak sürdürülen DİJON- NİCE- CONFOLEWS- LANGOLEN- SYDMOUTU- BARCELONA- OHRİD- PALERMO festivallerine katılanlar kısa zamanda bu gelişmeyi görmüşlerdir.

Ülkemizde de düzenlenen çeşitli uluslararası, organizasyonlar sonunda kültür etkileşimi sonucu sosyal yaşama önemli katkıları olmuştur. Bu tür organi-

**Kısacası, insan ekonomik yönü de olan sosyal birer varlıktır.**

**Topluluklar halinde yaşarlar. Bu toplu yaşam biçimlerini düzenleyen çeşitli kural ve yasaların oluşumunda geçmiş yaşamları ile günümüze dek süregelen kültür değerlerinin önemi çok büyüktür.**

**Bu geçmişteki geleneksel değerlerine sahip çıkmayan milletler tarihsahnesinden çabuk silinmişlerdir.**

zasyonlar sadece bir gösteriden ibaret kalmayıp, çeşitli kültür ürünlerinin sergilendiği, küçük çapta pazarlama olaylarının görüldüğü daha önce bireysel olarak yapılan bu pazarlamaların daha etkileşerek örgütsel bir yapıya kavuştuğu, hatta bu faaliyetlerin yürütülmesinde çeşitli yerel ve kamu kuruluşlarının hatta devlet katkısının sağlandığını görmekteyiz. Hatta bu alanlarda çeşitli sosyal ve kültürel etkileşimler sonucu Sosyal Güvenlik Kurumlarındaki gelişmelere de şahit olmak mümkün. Son olarak Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na çıkarılan yasadandan, daha evvel çeşitli dernek ve kurumlarda çalışmış bulunan sahne sanatçılarının, halk dansları icracılarının yararlanmalarını gösterebiliriz.

Kısacası, insan ekonomik yönü de olan sosyal birer varlıktır. Topluluklar halinde yaşarlar. Bu toplu yaşam biçimlerini düzenleyen çeşitli kural ve yasaların oluşumunda geçmiş yaşamları ile günümüze dek süregelen kültür değerlerinin önemi çok büyüktür. Bu geçmişteki geleneksel değerlerine sahip çıkmayan milletler tarihsahnesinden çabuk silinmişlerdir.

Halk oyunları ile ilgili düzenlenen çeşitli uluslararası organizasyonlar sadece birer eğlence ve kültürel olaylardan ibaret olmayıp sosyal yaşamı düzenleyen çeşitli yaptırımlara katkı sağlayan ekonomik ve turizm gelişmelerinde büyük payı olan önemli kültür olaylarıdır. ■

# Türk Folklorunda Müstehcenlik Var mıdır?

Doç. Dr. Şenel ÖNALDI

İTÜ. T.M.D.K. Çalgı Yapım Bölüm Başkanı



Bilindiği gibi folklor halk bilimidir. Halkın bir çeşit ruh dünyasıdır. Bu dünya folklorla gönül verenlerde can gözüyle bakmayı ve görmeyi, can kulağı ile de dinlemeyi sağlar.

Dünyadan binlerce ozan ve şair gelip geçmiştir. Onlar sayesinde de milyonlarca şiir ve söz folklor denizinde yüzmeye devam etmektedir. Bu şiirler, acıların-sevinçlerin, umutların umutsuzlukların, tutkuların-boş vermişliklerin, nefretlerin -sevgilerin velhasıl bilinç altının hikayesidir.

Dünyanın her yerinde Türklerle karşılaşabilir hatta ve hatta Türkçe dahi konuşabilir, anlaşabilirsiniz. Ülkeler arasında sınırlar olsa da Türk dünyası manevi bağlarından kopamamıştır. Çok çeşitli ırklardan meydana gelmiş bu toplumumuzu ve milletimizi diğer milletlerden ayıran en büyük özellik kültürüdür. Bu derece ozanı ve şairi bol, esprisiyle, fıkrasıyla, hicivleriyle, hikayeleriyle ve şiirleriyle yaşantısını en ince detaylarına kadar dile getirmiş bir başka millet yoktur.

Milletimizin folklor zenginliği tartışılmaz. Bu kadar zengin folklor içinde de söylenecek elbette çok söz

vardır. Ancak gönül arzu ederdi ki küfür ve kötü sözler olmasaydı... Müstehcen, ayıp günah derken günlük konuşmalardaki ayıp sözler, küfürler, fıkralar dilden dile aktarılmış, hiçbir zaman yazılı eserlere geçirilmemeye özen gösterilmiştir.

Her ne kadar toplumumuzun manevi baskıları, birtakım düşüncelerimizi dışı vurmaya engellemişse de, bu tür düşüncelerimizi üstü kapalı da olsa Türkülerimize dökmekte hiç de ihmal etmemişizdir.

*Gıydıvan'ın kızları Huriye'm*

*Dokuz kocadan kalmış Huriye'm*

Bu ezgi Gıydıvan köyündeki Huriye'ye sinirlenen hanımların Huriye için yaktıkları manidir. Ancak bu ezgi bütün Gıydıvan'ın kızlarının evlenip ayrılmış "Yedi Kocalı Hüzmüz"ü de geçmiş olduğunu düşündürmektedir. "Tavsana küsülmüş dağ yakılmış"tır. Belki Huriye gerçekten o topluma ters düşmüş, dokuz kocadan ayrılmıştır amma, Huriye'nin yaptıklarını yaşadığı topluma maletmek ne derece doğrudur düşünmek gereklidir.

Geçmiş zamanlarda toplumumuzda kızlar çok küçük yaşlarda evlendirilirdi. Bu sadece kız çocukları için değil oğlan çocukları için de böyleydi. Bir ezgimiz: *"Ana beni bir çocuğa verdiler Verdiler de günahuma girdiler"* demektedir.

Daha annesi otuz yaşındayken onbeş yaşına gelen kızını evlendirmeye kalkar. Kendisi ne murad almıştır ki kızı da murad alsın? Neden daha genç kızlığını yaşamadan hemen kocaya verirler ki? Bunun elbette bir sebebi vardır. Toplumumuzda erken döl almak düşüncesi vardır. "Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır" atasözü bu düşüncenin göstergesidir. Eskiden

şimdiki gibi hava kirliliği, suni gıdalar mı vardı. Çocuklar erken gelişirdi. Albenisi olurdu. İşte bu nedenlerle daha çocuk yaşta genç kızlara talip olunurdu. Çoğunlukla her delikanlı her istediği kızı alamazdı.

Kemençenin beline

Yazıcım senesini

Alamadım kızını

Alicam nenesini

On beş yaşındaki kızını kocaya veren otuzluk neneye söylenecek çok söz vardır. Kadın her yaşta bakımlı olduğu sürece kadındır. Günümüzde kadınlar neredeyse -otuz- yaşında evlenmektedir. Öylesine temiz bir doğada yanakları al al kalmış otuz yaşındaki annede kızını yaşamamak mümkün mü? Bir kere kızına göz koymuş ya, kız da elden gitmişse, ne yapsın şimdi? Kıza olan aşkı, anneye benzediği için annede yaşamak istemesi kişiye göre normaldir. Fakat, bir gün önce anne diye bakacağı bir kadına, nasıl bu şekilde yaklaşabilir insan?

Anne! Ne yüce varlıktır o... Geceleri kalker sırtını örter. Yemez yedirir, içmez içirir. Bu yüce varlığa nasıl olur da toplumumuzda her sözün başında alışkanlık haline getirilmiş, utanç verici sözlerle küfredilir? Böyle bir alışkanlığın geçmişinde bir başkasının annesine göz koyma, karşısındakini sinirlendirme gibi nedenler aranabilir.

Eğer insanlar birbirlerini sürekli sevmiş olsalardı böylesine küfür edebiyatı gelişmezdi. Fakat insan bu meçhul. Her biri ayrı yapı ve karakterde. Kimisi günlük yaşamında küfürlü konuşmayı adet haline getirirken kimisi de her türlü müstehcenlikleri tiyatral bir biçimde oynamayı adet haline getirmiştir. ■

# Türk Halk Oyunlarının Sanatsal Etkinlik Kazanmasında Sahnenin Yeri ve Önemi

**Fethi KARAKEÇİLİ**

İTÜ Türk Musikisi

Devlet Kons. Arş. Görv.

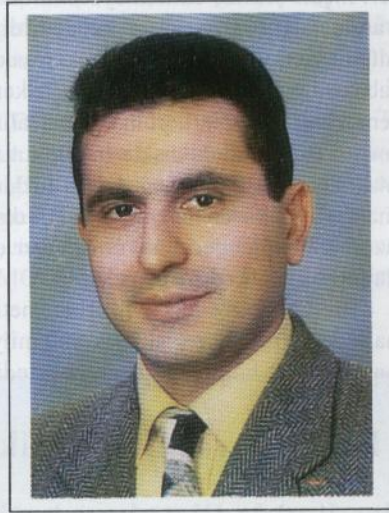
Türk Halk Oyunları tarihten günümüze kültür biçimlerinin doğuşunda en büyük etken olmuştur. Kültürde Halk oyunları söz konusu olduğu zaman manevi tüm değerler ve insanlığın yaptığı tüm fonksiyonel hareketler ana öğe olmuş ve süre gelmiştir.

Zengin bir kültüre, dolayısıyla bir kültür mozağine sahip Anadolumuz bundan en büyük payı almıştır. Bunu da günlük yaşantının her anında görmek mümkündür. Tüm bu zenginlikleri, yaşatıp, yaşayıp, yaygınlaştırarak sürekliliğini sağlamak biz halk oyunları ile uğraşanlara düşen temel görevdir.

Bir bilim dalı olarak henüz kabul edilmekte olan halkoyunlarımızı, bilimsel metodlarla araştırmak, derlemek, toplamak ve arşivliyerek kalıcılığını sağlamak bir zorunluluk teşkil etmektedir. Sahne sanatları içinde yerini almış olmasına rağmen, teknik bilgilerden uzak yapılan sahne çalışmaları oyun ve sahne unsuru arasında bir kısır döngü yaratmış ve evrenselleşme sürecini geciktirmiştir.

Tüm Sahne sanatlarında uzun yıllardır benimsenip geçerliliğini sürekli muhafaza eden sanatsal içeriklik meselesi, Türk Halk Oyunlarımıza uyarlanıp ele alınmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda da Türk Halk Oyunlarının tanınıp benimsenmesi, yaygınlaşması için, sahne ile ilgili mevcut, olan sorunlar ile bu sorunların çözüm yolları da çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Türk Halk Oyunlarının sahne üzerinde yapılacak tüm çalışmaları,



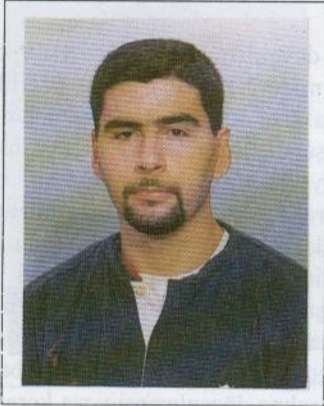
oyunların anlam ve bütünlüğüne, konusuna ve verilmek istenen amaca uygun bir biçimde sahenin seyirciye göre en can alıcı, en çarpıcı noktalarında gerçekleşmelidir. Geleneksel formda uzun yıllardır sergilenen oyunlar artık kendini yenileme ve yayılma sürecine girmek zorundadır. Eskiden halk oyunları dendiği zaman duyum rahatsızlığı yaratan ve kapalı mekanlarda çalınan davul-zurna ile oynayan bir kaç kişi aklımıza gelmekteydi. Ancak son yıllarda oldukça gelişen araştırma, sahneleme çalışmaları sonucunda sergilenen oyunlarımızın güzelliği ve zenginliği karşısında halk şaşkınlığa düşmektedir. Bundan hareketle hem iyi oyun sahnelemek, hem de müziği bozmadan dejenerasyona meydan vermeden faydalanıp uygulamaya geçirmek gerektiğini düşünüyorum.

Günümüzde aynı anda göze-kulağa

ve duygulara hitap eden halk oyunlarımızın zengin tavır özellikleri, muazzam icra yetenekleri, toplumların oluşumu sırasında geçirdiği tarihsel ve sosyo-kültürel dönemler bir bütün olarak ele alınarak sergilenmeye başlanmıştır. Ancak bu durum beraberinde bir takım kavram karmaşalarının da getirmiştir. Düzenleniş itibarıyla çok yakın özellikler gösteren uygulamalara bazıları otantik, bazıları ise sahne düzenlemesi veya koreografi adını vermişlerdir. Kağıt üzerindeki taslak çalışmaları sahneleme öncesindeki aşamalarda uygulanarak değerini bulacak ve gerekli görüldüğü nispette sahne üzerinde uygulamaya geçirilebilecektir. Oyunun oynanacağı sahenin ölçüleri, bu ölçüler esas alınarak en uygun şekilde kaç kişinin yer alabileceği, seyircinin yeri ve görüş açısı dikkate alınarak çalışmalar yapılmalıdır. Tıpkı Macaristan, Rusya, Bulgaristan, Polonya... vb. ülkelerde olduğu gibi aynı normlar örnek alınmalıdır.

Bir kültür hazinesine sahip Anadolumuz bütün bu tekniklerden, gelişmelerden, bilimden 21. yy.'a gireceğimiz şu dönemde her dalda olduğu gibi kültürde de yayılma ve gelişme dönemine girmek, dünyaya açılmak zorundadır. Bunun çözümü ise hiç zor değildir. Yukarıda da açıkladığım gibi istek, azim ve yenilikçi bir kimlikle üstesinden gelinmeyecek bir problem yoktur kanısındayım. ■

# Neden Bilgisayar Teknolojisi?



**Mustafa GÖRAL**

İTÜ T.M.D.K. Hak Oyunları Bölümü  
Yüksek Lisans Öğrencisi

Yapılacak arşivleme de neden bilgisayar teknolojisinden yararlanıldığına pek çok ve gerçekten önemli sebepleri vardır.

Bugün konservatuvarımızda bir arşiv mevcuttur. Kayıtlar yazılı olarak saklanmaktadır. Ancak bunun bir çok yönden sakıncaları da vardır. Bir kez görsel bilgiler arşivlenememekte, herşey anlatımda kalmakta ve sonuçta kişisel yorumlar yine işin içine girmektedir. Ayrıca bugün çıkabilecek bir yangında ya da su baskınında bu yazılı kaynakların hepsi yok olabilecektir.

Diğer yandan Video bantlarla yapılmış bir arşivleme düşünelim. Video bantlar da zamanla (ki bu çok kısa bir zaman) bozulmaya, silinmeye başlar ve aynı kağıtlar gibi ısı ve nem karşısında yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Video CD teknolojisinde ise, detaylara inilememekte, bilgiye erişimin zorluğu ortaya çıkmaktadır.

Oysa bilgisayar teknolojisine bağlı CD'lerle yapılacak olan bir arşivlemede bilgiler, CD-ROM disklerine optik yöntem ile kayıt edildiği için diğer bilgi saklama ortamlarında olduğu gibi,

çevredeki manyetik alanlar kayıtlı bilgileri hiçbir şekilde etkilemeyecektir. Öte yandan, bilgilerin kaydedildiği alüminyum yüzey, sağlam bir koruyucu tabaka ile kaplanarak, diğer dış etkenlere karşı tam bir koruma altına alınmıştır. Bu durumda disklerin elle tutulmasından oluşan parmak izleri, tozlanmalara ve kirlenmeler yanında, disk üzerine dökülebilecek sıvı maddeler de kayıtlı bilgileri etkilememektedir.

Bir CD-ROM diski üzerine metin halinde 780 MByte (yaklaşık 800 milyon karakter) bilgi depolanabilmektedir.

Başka bir deyişle, tek bir disk üzerine yaklaşık olarak 300.000 sayfadan oluşan metin bilgileri kaydedilmektedir. Bu da her birisi 20 ciltten oluşan 15 ayrı ansiklopedinin tek bir disk üzerine, yalnızca yazılı metin olarak sığdırılabılmesine olanak tanımaktadır.

CD-ROM diskleri üzerine binlerce görüntü veya birkaç saatlik ses (müzik) kaydı da yapılabilmekte, en önemlisi, aynı disk üzerinde hem metin, hem görüntü, hem de ses kaydı karışık olarak kaydedilebilmektedir. Bu özellikleri ile, genellikle büyük oranlarda depolama alanlarına gereksinim gösteren multimedia sistemleri için ideal depolama birimleri olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Örneğin tek bir disk üzerine Beethoven'in 9. senfonisi kaydedilmiştir. Kullanıcı, istediği anda bu senfoni ile ya da besteci ile ilgili bilgileri ekranda görebilmekte ve tüm eserin her bir bölümü içindeki ana temaları ayrı ayrı veya bir bütün halinde dinleyebilmektedir. (\*)

Öte yandan, CD-ROM disklerinin çok büyük depolama kapasiteleri, kaydedilen bilgilerin içerdiği tüm kelimelere göre dizinlenebilmesi (Index) olarak tanınmaktadır. Bu sıralı dizinlerin uygun bir yazılım ile kullanılması sonucunda aranılan bir kelimenin hangi metin parçalarında kullanıldığı çok kısa sürelerde bulunabilmekte ve tüm kayıtlı bilgilere son derece hızlı erişim sağlanabilmektedir. Ayrıca "ve, veya ve/ve değil" unsuru kullanılarak arama, tarama yapılabilmektedir.

Bir diğer üstün özellik ise kaydedilen hareketli görüntülerin, yardımcı bir grafik programı sayesinde çeşitli açılardan

**Bir diğer üstün özellik ise kaydedilen hareketli görüntülerin, yardımcı bir grafik programı sayesinde çeşitli açılardan incelenebilmesidir. Bu inceleme bütün grup için olabileceği gibi bir tek birey için ve onun oyun esnasında sadece bir el hareketi için bile yapılır.**

dan incelenebilmesidir. Bu inceleme bütün grup için olabileceği gibi bir tek birey için ve onun oyun esnasında sadece bir el hareketi için bile yapılır. Bu el hareketi sabitleştirilip ön plana alınarak, çeşitli açılardan gösterilebilir. Ayrıca hareketli görüntü sırasında da bir hareketi sabitleştirme ve ön plana çıkarma işlemleri de yapılabilir. Birden fazla kamera ile yapılan çekimler sayesinde, ekran bölümlere ayrılarak, değişik açılardan görüntüler verilebilir.

Yukarıda açıklayıp örneklediğimiz bu sistem sayesinde kısa bir eğitim süresi ile kullanabileceğimiz bir arşivleme olanağı karşımıza çıkmaktadır. Eğitim alan herkes bu sistemi rahatlıkla kullanabilir. Bu sistemi oluşturmak da, kullanmak da, uzun zaman gerektirmez. Ayrıca sonunda ortaya çıkacak arşivlenmiş bilgileri anlayabilmek için de, notasyondaki gibi nasıl okuyacağımızı bilmemize gerek yoktur. Seyretmek yeterlidir.

Bilgisayar sayesinde, çalışma sırasında hata yapma olasılığı sıfır oranın-

dadır. Gerçek zaman, ses ve gerçek görüntü ile eğitimciler konunun aslını öğrencilerine iletebileceklerdir. İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Türk Halk Oyunları Bölümü'nde verilen kostüm derslerinden yola çıkarak, bunu rahatlıkla açıklayabiliriz. Bu gün bu derste, kostümlerin nasıl giyildiği, yazılı olarak anlatılmakta, örnekler resimlerle ve eldeki kısıtlı imkanlarla bulunmuş kostümlerin gösterilmesiyle yapılmaktadır.

Bir de bizim açıkladığımız arşivleme sistemiyle yapılmış, yöreye ait canlı ve tüm detaylarıyla verilmiş görüntülü geçiş bilgileri düşünelim. Bu CD'lerle yapılmış bir arşivin eğitim ve öğretimde getireceği yararları açıkça gözler önüne sermektedir.

Tüm bu faydalarının yanında bu CD'ler istenildiği takdirde Radyo, TV ve diğer medya araçlarını bu konuyla ilgili tüm uygulamalarında kullanılmaları için ve -rilebilir. Ülkeler ve şehirler arası bilgi gereksiniminde MODEM'ler (bilgisayar ağları)

sayesinde ucuz ve hızlı transferler yapılır.

"Unutulmamalı ki, insanlar görerek, işiterek ve uygulayarak öğrenirler. Bu üç öğenin birarada bulunuşu her zaman mümkün olmamaktadır. Öğrenme psikolojisi araştırmalarının ortaya koyduğu aşağıdaki gerçekler, interaktif multimedyanın açtığı, yeni çıkışı çarpıcı bir biçimde sergilemektedir.

İnsanlar

- Gördüklerinin %10'unu,
- Duyduklarının %20'sini,
- Duydukları ve gördüklerinin %50'sini,
- Görüp, duyup, yaptıklarının %80'nini akılda tutarlar.

İnteraktif multimedia ile eğitim, bu %80'nin gerçekleşmesini sağladığı gibi, bilginin her an elimizde bulunmasını da sağlar (\*\*)

(\*) Not: BYTE Türkiye CD-ROM Bilgileri Eki Temmuz 1995

(\*\*) Not: 2000'li yıllarını iletişim teknolojisi ve multimedia Türmen Kitabevi, 1995. S:16

# İPEK

## MUFLON ve DERİ

SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ

**MERKEZ:** Malkoçoğlu Mah. Namık Kemal Cd. No: 59/4 Sultançiftliği  
Gaziosmanpaşa - İSTANBUL

Tel: (0212) 667 82 20 4 hat Fax: (0212) 667 72 13 - 667 82 24

**Şube 1** : Tiyatro Cd. Tatlıkuyu Hamam Sk. No: 11/C Beyazıt - İST.

Tel: (0212) 517 28 85 - 518 24 89 Fax: (0212) 517 05 91

**Şube 2** : GökalpMah. 48/4 Sk. No: 1/2 Zeytinburnu

Tel: (0212) 664 97 64 - 665 26 16 Fax: (0212) 562 07 26

# Halk Oyunları Bir Sahne Sanatı mıdır?



Bu soruya kesin bir cevap vermeden önce sahne sanatı adı altında konu edilen kavramın ne anlama geldiğini bilmek gerekir kantsındayım.

Sahne Sanatı; Görsel öğelerin ön planda olduğu tiyatro, sinema, bale, opera vb. gibi sanatsal değerlerin, sahneye koyucunun yaratıcılığı doğrultusunda, sahne teknik olanaklarının da kullanılması ile sergilenme sanatı olarak kabul edilmektedir. Zengin halk kültürümüzün bir parçası olan halk oyunları da, yukarıda saydığımız görsel öğelerin en verimlilerinden bir tanesidir. Gerek zengin müzikal yapısındaki çok çeşitlilik gerekse de ayrıntılı hareket yapıları sayesinde çok kapsamlı bir içerik gösteren halk oyunları çoğunlukla yaratıcıları bilinmeden, oyuncular tarafından beğendirme kaygıları taşımadan bugüne kadar çeşitli şekillerde ve değişik vesilelerle sergilenmiştir. Ancak günümüzde doğal ortamından, sahneye aktarılan halk oyunlarımız bir takım standartlara bağlanarak sergileme çalışmalarına

Zengin halk kültürümüzün bir parçası olan halk oyunları görsel öğelerin en verimlilerinden bir tanesidir. Gerek zengin müzikal yapısındaki çok çeşitlilik gerekse de ayrıntılı hareket yapıları sayesinde çok kapsamlı bir içerik gösteren halk oyunları çoğunlukla yaratıcıları bilinmeden, oyuncular tarafından beğendirme kaygıları taşımadan bugüne kadar çeşitli şekillerde ve değişik vesilelerle sergilenmiştir.

**Cüneyt BEKAR**

Istanbul Üniversitesi

İletişim Fak. Doktora Öğr.

girişilmiştir. Doğal mekanlarından sahneye getirilerek bir takım değişikliklere uğrattığımız oyunları örnekleyecek olursak kısaca şunları söyleyebiliriz:

“\*Doğal ortamlarında oynamak için bir hazırlık yapmak gerekmezken, oyunları sahnelemek için oynanacak yerin özelliklerine göre özel bir takım hazırlıklar yapmak gereklidir.

\* Doğal ortamda her oyuncunun kendi estetik duygusu oyununu etkilerken sahnede bu işi görev edinmiş bir kişinin (sahneye koyucu) kendi estetik anlayışını oyunculara aktarması ve onu uygulamalarını istemesi söz konusudur.

\* Doğal ortamda oyunların oynanacağı belirli çizgiler, oluşturulacak belirli motif ve patenler söz konusu değilken, sahnede oyunları sahneye koyan kişinin sahneleme anlayışına uygun önceden belirlenmiş çizgi ve motifler vardır.

\* Doğal ortamda oyunların başlangıç ve bitişlerinin, oyun geçişlerinin belirli bir düzeni olmaz iken, sahnede bu düzen zorunludur.

\* Doğal ortamda oyuncuların fiziksel uyumları gibi bir kaygı asla söz konusu değil iken, sahnede bu göz önünde tutulması gereken önemli bir etkidir.

\* Doğal ortamda oyuncular tek tip ve uyumlu giysiler giymek zorunda değillerken, sahnede genellikle birbirleriyle uyumlu ve sahne anlayışına uygun giysiler giyme zorunluluğu vardır.

\* Doğal ortamda eldeki imkanlara

göre bulunabilen çalgılarla oyunlar oynanırken, sahneye getirilen oyunlarda, yine eldeki imkanlar doğrultusunda ancak teknik yönden en yetkin ve en başarılı müzik yapılmaya çalışılır.”(\*)

Ancak bana göre, bu sergilemeler sadece sahne üzerinde olduğu için sahne sanatı adını almamalıdır. Ortaya koyulan yapıtı yan unsurlarla desteklemek de gerekmektedir. Bu yan unsurlarla diğer sahne sanatlarında kullanılan DEKOR, IŞIK, MAKYAJ, SAHNE, SESLENDİRME, OYUN DÜZENİ, gibi sanatsal öğelerdir. Bugüne kadar halk oyunlarında bu unsurların hepsinin yerli yerinde kullanıldığını kimse söyleyemez. Kullanılan bazı öğelerde belli bir yöntem ve sıra izlenerek yapılmamaktadır. Halk oyunlarında yapılan sahneleme çalışmaları, oyun çalıştırıcısının her şeye karar verdiği bir sergileme olayıdır. Dolayısıyla sahnelemede bazı yanlışlıkların ve problemlerin ortaya çıktığı da kesin olmaktadır. Bu yanlışlıkların ve problemlerin nedeni, bütün branşların tek bir şahsın üzerinde toplanmasından kaynaklanmaktadır. Herşeyden önce, halk oyun-

larında olan sadece oyunun kendisidir. Diğer yan öğelerin ayrı bir branş olarak kabul edilmesi ve işin ehli (uzman) kişilerce yapılması şarttır. İşte bu nedenle de bu görsel öğelerle desteklenmeyen halk oyunları sahneye getirildiğinde yavan ve basit kalmaktadır. Bence bu nedenler ortadan kaldırıldığı zaman halk oyunlarımızın sahne sanatı olmaması için hiçbir neden yoktur. Çünkü sahne sanatlarının sahip olduğu tüm özellikleri kendi içerisinde fazlasıyla barındırmaktadır.

Günümüzde yapılan uygulamaların, sahne sanatı olma çabası içinde gerçekleştirilmekte olduğu da bir gerçektir.

Ayrıca günümüze kadar yapılan uygulamaların olayı gerçekleştiren kişilerin (sahneye koyucuların) kapasitesine ve özellikle deneme yanılma yöntemine dayanmış olmasında gerilemeye sebep teşkil etmektedir. Ancak bu bağlamda, bu konudaki akademik eğitimin yaygınlaşması ve teknik-artistik bilgilerle donatılmış kişilerin yetişmeleri konuya artı değerler sağlamakla birlikte tam anlamıyla yeterli olamamasına rağmen sevindiricidir.

Teorik bilgi daima pratikle desteklenerek verilmeli ve daima uygulamaya yönelik örnekler çoğaltılmalıdır. Usta-çırak ilişkisi eğitim için gerekli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu doğrultudaki örnekleri fazlasıyla da çoğaltmak mümkündür.

Son olarak, halk oyunlarının sahne sanatları arasında tam manasıyla yerini alabilmesi için eğitimde ve sahnelemede çağdaş sahne sanatlarında kullanılan her türlü gelişmeden faydalanılması gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl, dünyada her alanda yüksek teknolojinin hakim olduğu bir çağ olarak anılmaktadır. Halk oyunlarının da bu yüksek teknolojiden yararlanmaması düşünülemez. Halk oyunları gerçek anlamda sahne sanatları standartlarında icra edildiği zaman hak ettiği değere mutlaka kavuşacak ve bu çizgideki erişilmez yerini alacaktır. ■

(Not: Hatırlatma = (\*) AVŞAR, Mehmet Emin; Türk Halk Oyunlarının Sahnelenmesinde Karşılaşılan Problemler Sem. Bild. 1987-Ankara Sf.36-37)

*Siparişleriniz Adresinize Teslim Edilir...*

**Bilgisayar Kağıdı**

**A4 Fotokopi Kağıdı**

**Faks Kağıdı**

**Koli Bantı**

**Kırtasiye ve Büro Malzemeleri**

**Bilgisayar Sarf Malzemeleri**

**Matbaa İşleri**

**CEYLAN**

Kağıtçılık & Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.  
Cevizlik Mah. 3.Sk. No.6, Halkalı / İSTANBUL  
Tel.: (0212) 697 23 74 (3 Hat)  
Fax: (0212) 697 23 76

## TAR

Alpay ÜNSAL

İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı  
Öğretim Görevlisi



### Beş Telli Tar

Beş telli tar biri büyük biri küçük iki çanak kol-destek ve tellerin bağlandığı burgular (kelle) dan meydana gelmiştir. Tarın yüzüne şimdi olduğu gibi sığır yüreğinin zarı (tıpta perikart) çekilmekte ve perdeleri koyun bağırsağın-dan yapılmakta idi. Daha sonraları naylon misina bağlanmaya başlandı. Beş telli tarın sesi (11-13-18) telli tarlara göre zayıf çıkmaktadır. Tar şimdiki tara göre biraz daha büyük ve diz üstünde çalışmaktadır. Büyük çanağın tel takılan yani eşğin geldiği tarafı (10cm) fark yaratmaktadır.

Bu tar da göğüste çalmaya imkan vermeyen sebeplerden birisi ve önemli-

sidir. Diğer sebepler ise ağır olması ve büyük olmasıdır. Bu üç sebepten dolayıdır ki 5 telli tar genelde diz üstünde çalınmaktadır. Daha sonra beş telli tar geliştirilmiş ve 6. tel ilave edilmiştir. Bu altıncı tel üst tele ilave edilmiştir. Yani ikişerli üç grup tel elde edilmiştir. Fakat adı yine beş telli Tar'dır.

Daha sonra 18. asırda Mirze Sadık Esedoğlu Tarda bazı değişiklikler yapmıştır. Tarı fiziki olarak küçültmüş ve tel sayısını artırmıştır. Fiziki yapısı küçüldüğü halde yani gövdesi küçüldüğü halde sesi en az dört kat artmıştır. Bunun nedenlerinden en önemlisi eskiden karın boşluğunda çalınan Tar fiziki olarak küçülünce göğüse kaldırılmış, yani sert ve ses toplayıcı bir zemin üzerinde çalınmaya başlanmıştır. Gerçekten de Tar dizde çalınınca sesi verimsizleşmekte göğüste çalınca akustiği artmaktadır.

XIX. Yüzyılda müzik alanında Azerbaycan'da büyük bir ilerleme görülmektedir. Kasım Bey Zakir, Seyid Ezim Şirvani, Mirze Kazım Bey İslam Abdulluyev, Mirze Sadık Esedoğlu gibi adını daha sayamadığımız simalar yetişmiştir.

Üzeyir Hacıbeyli şöyle diyor: "Tarzen Sadıkların hanende Abdulbağılların, Aşık Neceguluların adları ve sedaları Kafkas'ın herbir yerinde meşhur olmuş ve beynelminel mahiyette ad kazanmıştır."

XIX. Asırda içtimai, siyasi ve medeni alanda Suşa şehrinin rolü çok büyüktür. Bu şehrin ismi sık sık duyulmuştur.

Zakafkasya (Bütün Kafkasya)nın her yerinden şairler, bestekarlar, meşhur sanatçılar, tiyatrocular, müzisyenler gelip konser ve gösteriler düzenlendi.

Kasım Bey Zakir, Cabbar Karyağdıoğlu, Mir Möhsün Nevvab, Merze Sadık Esedoğlu ve bir çok simaları Suşa yetiştirmiştir. Üzeyir Hacıbeyli diyorki, "Suşa müsiğicileri Azerbaycan müsiği tarihini yaratmış ve hem kendi vatanlarında hem de diğer ülkelerde temsil etmişlerdir."

O devirlerde (1872-1910) kurulmuş bir topluluk olan "Meclisi Fermaşan" çok ün kazanmış ve topluluğu Mir Nöhsün Nevvap yönetiyordu.

1987'de Meclisi Üns topluluğu kuruldu ve rehberi Azerbaycan'ın ünlü şairlerinden olan Hurşid Banu Natevan oldu. Azerbaycan halk müziğinin gelişmesi ve ifasında toplulukların rolü çok büyüktür. Bu topluluklarda Azerbaycan musikisi işlenmiş ve musiki aletleri yetersiz kaldığı durumlarda aletlerde yenilikler yapılmıştır.

Bu topluluklarda faal olan Mirze Sadık Esedoğlu öncede bahsettiğimiz gibi Tarda bir takım yenilikler yapmıştır. Mirze Sadık Esedoğlu insanın göğüs kafesinin akustiğinden faydalanmak maksadıyla Tar'ın gövde hacmini küçültmüş derinliğini artırmıştır. Tarın ön görünümüne ovalik vermiş ve daha önce bahsettiğimiz beş telli tarın tellerinin bağlandığı yerdeki 100 mm. mesafeyi ortadan kaldırmıştır. Tel sayısını 18'e çıkartmıştır. Böylece Tar'ın ifacılık tekniği daha da gelişmiş ve sahası genişlemiştir. Tel sayısının



artması ile sapın gövde ile birleştiği yerde eğilme söz konusu olacağından sap ile telin bağlandığı yere içerden destek (direk) koymuştur. Bu destek tara önden bakıldığında tarih içinde gözükmektedir. Bu direğin akustik bakımdan rolü çok büyüktür. Bu direk aslına uygun şekilde yerleştirilince vibrasyonlar daha net bir şekilde duyulmaktadır.

Azerbaycan'da tar'ın tellerine şöyle isimler verilmektedir.

1- Grup "DO" akort edilir ve "Ağ sim" (beyaz tel) adı verilmiştir.

2- Grup "Sol" akort edilir ve "Sarı sim" (sarı tel) olarak adlandırılmıştır. Çünkü bu teller pirinçten yapılmakta ve sarı renktedir.

3- Grup genellikle "Do" akort edilmekte yer yer çalınacak makama göre, akordu (kökü) değiştirildiği için kök sim (akort teli) adı verilmiştir. Daha öncede söylediğimiz gibi bir tanesi normal (ağ sim) diğeri ise sırma (Ben Sim) teldir.

4- Grup 1 tel olup sarı telin yani 2. grup

telin bir oktav aşağısına (sol) akort edilmektedir. Bu da sırma teldir. Yani bam teldir. Azerbaycan'da bem teldir.

5- Grup çift tel olup sol sesinin yanı sıra sarı sim'in bir oktav yukarısını (sol) akort edilmektedir. Burgulardan sapın üst kenarından gelerek sol perdesinde küçük bir eşik vasıtasıyla ana eşğin üzerinden geçmektedir.

6- Grup teller de 5. grup teller gibi fakat do perdesindeki eşik vasıtasıyla ana eşik üzerinden geçmektedir. Azerbaycan'da zil ya da senk sim denmektedir. Zil tiz ses yerine kullanılmaktadır. Bu teller yani zenk simler yeri geldikçe harmonik ve melodik olarak kullanılmakta olup ancak perde üzerinde basılmaktadır.

Sonraları ifacılığın daha pratik olması amacıyla (yani akort etmek kırılan telin yerine yenisini takmak ifacılığı zorlaştıran şeylerdir) tel sayısı azaltılmış 13-11'e indirilmiştir. 18 telli tar da da eski bir Türk sazı olan kanundaki gibi teller 3 erli gruplar şeklinde olup bu gruplar kendi aralarında aynı

frenkasta kaynaşmaları çok güçtür. Hele hele ifa esnasında akordun bozuk olması müzisyene çok büyük zorluk vermektedir. Dolayısıyla ikişerli gruba düşürülmüştür. Şunu da ilave etmek gerekir ki tar bir oda sazıdır. Göğsüne sıgır yüreğinin zarı (Tıp da Perikart) çekilmesi nedeniyle hava sıcaklığı ve havadaki nem oranı önceki akordunu etkileyecektir. Bunu şöyle açıklamak yerinde olacaktır.

18°C veya 20°C derecede akort edilmiş bir tar 1°C civarında bir ortama getirilirse sesinin pesleştiğini göreceğiz. Bu pesleşme miktarı takriben 25 veya 30 senttir. Buda 1 korodan fazla bir değerdir. Aksine 33°C sıcaklıktaki bir ortama götürülürse bu defa 30-35 sent inceleşecektir.

Mirze Sadık Esedoğlu'nun vefatından sonra (1902) tarın tel sayısı 13'e 1930'lu yıllarda da 11'e düşürülmüştür. ■



**ELIF KÜRK**  
**LEATHERLAND**

**Abdullah VARDAR**

**Gökalp Mah. 31 Sk. No. 2/B Zeytinburnu / İSTANBUL**

**Tel.: (0212) 510 94 09**

*Hilâl*

**KUNDARA & ÇANTA**

*Necati - Hasan Bay*

***Fiyatda öncü, kalitede özveri***

Gelinlik, Nişanlık, Abiye Kıyafetler için ayakkabı siparişi alınır.

Mağ.: Fevzipaşa Cd. No. 124/B Atikali - FATİH Tel: 534 46 63

İmalat: Gedikpaşa Hamam Cd. No. 46/20 - İST. Tel.

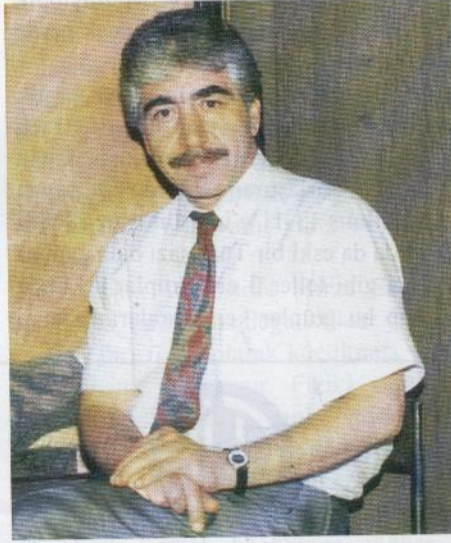
# Halkın Onulmaz Derdi: Nazar

Ekber YEŞİLYURT

Nazar; bazı kimselerin bakışlarında bulunduğu kabul edilen ve insanlara özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eşyaya zarar verdiğine inanılan kuvvettir.

Birçok yerde bakış "Nazar" kutsal bir davranış olarak nitelenir. Nazar tanrısal gerçekler karşısında doğan, derin bir çöşkunlük olduğu için insanı derin gerçeklere uğraştırır diye ifade edilir.

Çok eskiye dayanan bu inanç Eski Yunan ve Roma'da, Yahudi, İslam, Budacı ve Hindu geleneklerinde ve yazısız toplumlarda da görülmüştür. Bazı kültürlerde kişinin istemeden nazar değdirdiğine inanılır. Örneğin: bir Slav masalında çocuklarına nazar değdirmemek için kendini kör eden bir baba anlatılır. Ama çoğunlukla nazarın çekememezlikten kaynaklandığına inanılır. Beğenilen bir özelliği övmekten kaçınarak "Nazar değmesin" ya da "Allah nazardan saklasın" gibi ifadeler kullanmak alışkanlığı bu inanca dayanır. Türk kültürüne göre nazar, çekememezlik gibi olumsuz duygulardan kaynaklanabileceği gibi birine gösterilen aşırı sevgi ve düşkünlükten de ileri gelebilir düşüncesi ifade edilir. Bundan en çok çocukların etkilendiği düşünüldüğünden ana babanın çocuklarına fazla düşkün olması uygun görülmez. Bazı kişilerin bilerek yada bilmeden, uzaktan bile nazar değdirebildiklerine inanılır. Nazarla ilgili inançlardan biri de genellikle kıskanç, kötü niyetli, başkalarına zarar vermektan hoşlanan



kimseler olduklarına inanılan kimselerden geleceğidir.

Halk bilimine göre nazardan korunmanın birçok yöntemleri vardır. Hatta bazı halk şairlerinin şiirlerinde nazar hakkında deyişlerinin var olduğunu görürüz. Pir Sultan Abdal bir şiirinde şöyle demektedir.

*Bende bildim şu dağların şahısın,  
Gerçek erenlerin nazargahısın.*

Anadolu'da yaygın olan nazardan korunmada en önde geleni üzerkliktir. Üzerklik otu dağlarda yetişen bir çeşit yabancı bitkidir. Nohut bitkisine benzer. Tanelerinin içi boş olup, tohumları düştüğü yerde çabuk ürer. Taneler toplanarak çeşitli şekilde iplere dizilir. Süs eşyası olarak da kullanılır. Ancak yakıldığında kimyasal bir koku verir.

Anadolu'da insanlarda ve evcil hayvanlarda da görülen hastalık veya

değişik hareketlerde hemen akla ilk gelen belirti "Nazar oldu" sözüdür. "Nazar değdi de böyle oldu. Üzerklik yakalım. İyileşir" denir. Bir tutam üzerklik ele alınıp o insanın veya hayvanının başında üç kere çevirilerek, Salavat'la yanan ateş üzerine dökülür. Ateş üzerine döküldüğü zamanda şu sözler söylenir:

## Üzerklik Duası

**Üzerklik dene dene  
Dökülsün herce yana  
Gohum ola yad ola  
Gözü bu odda yana**

**Çıktım Ali... Dağına  
Dedim ya Allah  
Dedi nedir biçare  
Dedim derdime çare**

**Dedi üzerklik derdine çare  
Üzerliksen havarsan  
Herce derde devasan  
Seni dolandırım  
Gada bela savasan**

Üzerlik ateşte yanarak dumanlar çıkarır bu dumanlar nazar olan kişi veya o canlıya koklatılır Salavat çekilir ve üzerliğin yanan karası alınır sürülür, nazar olan kişi veya canlım iyi olacağına inanılır.

Bundan başka nazar için ön tedbirler de şunlardır.

Mavi boncuk, şap, at nalı, köpek dışkı, sarımsak, bebek patiği,

yumurta kabuğu, çörek otu, minyatür süpürge, kurt dişi, çatallı mercan, muska, el göz resimleri vb. nazar takıları olarak kişi veya hayvanlar üzerine takılır.

Nazarlık çeşitleri; Omuz takılan nazarlıklar: Boncuktan işlenmiş kertenkele, çörekotu, hurma çekirdiği, göz boncuğu, yedi delikli boncuk, kurt boncuğu, şap, darı tanesi, delikli para, şeytan minaresi, kurban gözü.

Boyuna asılan nazarlıklar: Sarı kehribar, sarılık taşı, dardağan ağacı, küçük mavi boncuk.

Eve takılan nazarlıklar: Kartal iskeleti, okunmuş yumurta, süpürge çöpü, üzerklik otu tohumundan süslü bir biçimde örülmüş duvar nazarlığı, geyik boynuzu, at ve eşek nalı, at kafası, kendiliğinden delikli taş. vs.

Beşiğe takılan nazarlıklar: Salyangoz, balık, kertenkele, kendiliğinden delikli taş, kurt dişi, kaplumbağa yavrusu, kurşun parçası.

Pehlivanların ve yiğitlerin pazularına bağlanarak, onları nazardan koruyan pazubendler ve kazayağı nazarlıklar vücudun çeşitli yerlerine asılırlar. Nazardan korunmak için ayrıca kırk bir tane çörek otuna nazar duası okunur ve kişinin bir yerine bağlanır. Üzerinde nazarlık yoksa şu tedbirlerle de nazardan korunulduğuna inanılır:

Poposunu kaşımak,

Yere tükürmek.

“Arkandan kara yılan geçti” sözü ile dikkati dağıtma, kurşun dökme, tuzlu ekme yedirme de nazar sonrası koruma tedbirleri olarak ifade edilir.

Nazardan korunmada önemli inanç ve uygulamalara konu olmuştur. Bunun en etkili yolu, nazar değme



olasılığı bulunan kişiyi “Kem gözlerden” uzak tutmaktır. Bu yüzden yeni doğmuş bebekler kırkı doluncaya değin nazarı dokunacak kimselere gösterilmez. Türk masallarında güzelliği yüzünden nazara uğrayabileceği

düşüncesiyle yıllarca gözlerden uzak tutulan şehzade ve sultanlardan söz edilir. Övgü yerine kötileyici sözler ya da “Elemtere fiş, kem gözler şiş” gibi tekerlemeler nazardan koruyucu olarak bilinir. ■



**Alfa Copy Center**

**S. Ahmet ÇORUH**

**Alfa Copy Center.Tic.**

Kervançeçmez Sokak Dilan İş Merkezi  
No. 43 Mecidiyeköy - İSTANBUL  
Tel.: (0212) 275 30 65

## Kültürümüz ve Halk Oyunlarımız Üzerine Sabahattin TÜRKÖĞLU ile Bir Söyleşi

**MOTİF:** Ülkemize şöyle bir baktığımızda, çok renkli bir kültür mozaiğine sahip olduğumuzu görüyoruz. Sizce, bu mozaiği oluşturan yöresel kültür farklılıklarının oluşum nedenleri nelerdir?

S.TÜRKÖĞLU: Evet, çok kapsamlı ve gerçekten de ana bilim dalımla ilgili bir soru. Müzeci, arkeolog ve folklorcu bir arada olunca, Türkiye'deki folklor oluşumunu gerçekten derinlemesine incelemenin avantajı bu.

Benim şahsi incelemelerime göre, Türkiye'deki folklorik zenginliğin sebepleri çeşitli fakat en başta Anadolu'nun tarih öncesi çağlardan bu yana kadar büyük uygarlıklara beşiklik etmesi geliyor. Buralara, büyük uluslar gelmiş, büyümüş, dünya çapında ün yapmış ve ondan sonra gelen uluslar onlardan bir şeyler alarak ve kendilerini de onun içine katarak bu birikimi bugüne kadar getirmişlerdir. Anadolu'da ki kültür mozaiğini ve eski uygarlıkları göz önüne alırsak bunların sayısı neredeyse yirmiyi bulur. Bu kadar çok uygarlığın birbirinin üstüne gelip, birbirlerini etkilediklerini ve sonra da etkileyen ve etkilenen uygarlıkların verimliliklerinin bir araya geldiğini düşünürseniz o zaman bir kültür meydana geliyor.



**Sabahattin TÜRKÖĞLU**

1938'de Van'da doğdu. Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümünü bitirdi. Edirne, Efes, Ayasofya, Topkapı ve Yıldız Sarayı Müzeleri'nde Müdürlük yaptı. Aynı zamanda İTÜ-T.M.D.K. Öğretim görevlisi olan Sabahattin Türköğlü'nün arkeoloji, sanat tarihi, folklor ve giyim ile ilgili kitap ve makaleleri bulunmaktadır. DIJON daimi jüri üyesidir.

**Hazırlayan: Derya BARTLI**

Yani, yirmi tane ayrı ayrı kültür ortaya çıkıyor.

Fakat şu var ki Türkler, Anadolu'da en uzun kalan, en uzun yaşayan, bu güne kadar da Anadolu'yu ellerinde tutan bir ulus olarak sıradaki kültürlerin ağırlık noktasını teşkil etmektedir. Yani, geçmişteki kültürlerden elbetteki az çok etkilenmişler ancak esas, Orta Asya'dan getirdiğimiz kültürleri burada zenginleştirerek bugüne kadar geliştirme imkanı bulmuşlardır. Biliyorsunuz, Türklerin Anadolu'ya geliş tarihi 1071 Malazgirt'le başlıyor. Bugün 1996 yılındayız. Aradan geçen bu süre içinde Türkler, Anadolu'da eski kültürlerden kalanları bir nevi süzerek almışlar ve de kendi kültürlerini buraya adapte etmişlerdir. Eski Türk sanat, edebiyat ve folklorik unsurlarını göz önüne alırsanız çok zengin bir dönem yaşadıklarını görürsünüz. Öyle dönemler yaşamışlar ki 16. yy. da Osm. İmp.'nun yaşadığı dönem, Avrupa'daki uygarlıklara etki eder duruma gelmiş.

Demek ki, Türkler Orta Asya'dan getirdikleri kültürleri muhafaza etmekle kalmamışlar onu geliştirmişlerdir. Önemli olanda budur. Anadolu'nun eski kültürlerinden de güzel olanı, hoş olanı alıp bugüne kadar getirmişlerdir. Bu

güzel olan, hoş olan şeyin içinde sanattan ziyade folklorik unsurlardan olan müzik ve kıyafet vardır.

Anadolu'nun Eski uygarlıklarına ait önemli ölçüde kıyafet kalıntısı var. Neden? Çünkü Orta Asya'daki coğrafi ortam farklı. Orta Asya'da deri bir elbise giymiş olabilirsiniz, ama Anadolu yada Akdeniz sahillerinde bir yere yerleştiğiniz zaman aynı kıyafeti giyemezsiniz. Onun için kıyafet konusunda milliliğin yanında coğrafya da vardır. İklim ana unsurdur. Dolayısıyla Anadolu'nun doğal şartlarına uyan elbiseyi burada bizden önce yaşayan uluslar denemişler, bulmuşlar ve onları asırlarca giymişlerdir, fakat bir müddet sonra öbür kıyafetin daha ideal olduğunu görünce toplumlar onu denemişlerdir.

Milli unsurlar dışında diğer faktörleri kabul edebilirsiniz ama milli unsurları değiştiremezsiniz. Çünkü bu sizin benliğinizdir. Mesela; Türkler çeşitli boylar halinde geldiler ve o boyların kendilerine ait alâmetleri vardı. Bu gibi milli benliğe ait şeyleri kesinlikle bırakmadılar. Ancak, varyantlardan kıyafet, oyun, müzik konularında eski uygarlıklardan etkilendiklerini tespit ediyoruz. Dediğim gibi bu zenginlik, biraz da farklı uygarlıkların kaynaşması ve büyük bir şekilde birbirlerini etkilemesiyle meydana geliyor. Diyeceksiniz ki, Türkler Anadolu'ya geldikleri zaman burada bulunan uluslardan etkilendiler de Bizanslılar ne yaptı? Bizanslılar'da Romalılar da daha önceki kültürlerden etkilendiler. Böylece kökenin yine tarih öncesi çağlara kadar gittiğini göreceksiniz. Ama, Anadolu'da esas büyük etki unsuru olan ulus ve uygarlık Etiler (Hititler), batıda Frigler, doğuda Urartular olarak görülüyor. Çünkü bunların birçok

kıyafetlerine ait bazı unsurların günümüze kadar devam ettiğini şahsen ben arkeolog olarak biliyorum.

**MOTİF: Oyunlarımız, doğal ortamından alınıp sahnelenmeye konulmasıyla bir takım kaygılardan dolayı değişimlere uğramak-**

Anadolu bu kadar zengin bir kültüre sahip olunca müzik ve kıyafet gibi halk oyunlarında da bir zenginliğe sahip olmuş oldu. Özellikle halk oyunlarında Türklük unsurunu biraz daha fazla görüyoruz. Yani oyunlarımızın birçoğunu kendimiz getirmişiz. Dolayısıyla bunları Anadolu'da yaşatmış ve 20. yy.'a kadar süreklilik kazandırmışız.

*tadır. Bir yandan da oyunlarımızın tanıtımını sağlama açısından sahnelemenin önemli olduğu bir gerçektir. Sizin bu konudaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?*

S.TÜRKOĞLU: Anadolu bu kadar zengin bir kültüre sahip olunca müzik ve kıyafet gibi halk oyun-

larında da bir zenginliğe sahip olmuş oldu. Özellikle halk oyunlarında Türklük unsurunu biraz daha fazla görüyoruz. Yani oyunlarımızın birçoğunu kendimiz getirmişiz. Dolayısıyla bunları Anadolu'da yaşatmış ve 20. yy.'a kadar süreklilik kazandırmışız.

20. yy.'ın ikinci yarısından itibaren dünyada turizm olayı başlıyor. Turizmin temelinde tanımak ve tanıtmak vardır. Bu tanımın içinde; tarihi yerlerin, doğal güzelliklerin, güneşin, denizin vardır ama turistler muhakkak ve muhakkak o ülkenin insanlarını ve folklorlerini de tanımak ister. Onlara halk oyunlarımızı tanıtmak için istediğiniz an köyden bir ekip getiremezsiniz. Bunun için organize olmak lazım. Bu konuda organize olabilecek kurumlar; dernekler, okullar ve turizm dernekleridir. Oyunlar, mümkün mertebe orjinalini bozmadan kaynak kişilerden alınmışlardır. Fakat şehirde yaşayıp, o köylerde hiç yaşamayan bir insanın o köylüler ya da o kasabalılar kadar o oyunu aynı içtenlik ve safiyetle hiç bozulmadan oynamalarına imkan yoktur. Çünkü o adam doğuştan o kültürü benimsemiş, o oyunu oynamış ve bugüne kadar getirmiştir. Halbuki şehirdeki insan o köyü hiç görmemiş, sadece hocasından öğrenmiş ve hocası da hocasından öğrenmiştir. Bir hocada bir değişse beş hocada beş kez değişmiş oluyor. En ufak varyant, en ufak bir nüans değişse bile oyunun karakteri kaybolur.

Yalnız oyunlarda değil, melodide de farklılık doğuyor. Ama benim önerim şudur: kesinkes otantik folklor; halkoyunları olsun diğer ürünler olsun kaynak kişilerden videolarla, flimlerle tam olarak tespit edilip arşive konmalıdır. İsteyen tam otantik şeklini, isteyen

stilize edilmiş şeklini oynayıp, takdir eder.

Şu anda halk oyunları ekiplerinin %80'i bu işi ne otantik ne de sitilize yapıyor. İkisinin arasında ucube bir şey. Gerçek sitilize için uzmanların önünde sahne kanunlarını uygulayarak sahneye koyma vardır.

Sahnede mekan, ışık, mikrofon vb. öğelere kendinizi uydurmak zorunda olduğunuz gibi karşınızdaki seyircinin de gözüne ve kulağına hitap etmek mecburiyetindedir. Evet, köy meydanında seyirci canı istediği zaman sizin arınıza girip, sizinle beraber oynar, ama oradaki izleyici yerinde sabit bir şekilde oturuyor. Siz o insana işkence çekirme hakkına sahip değilsiniz. Onun için davula tokmağı istediğiniz gibi vurup, istediğiniz şekilde surat asıp, istediğiniz kıyafeti giyemezsiniz. Bütün bunlar seyirciye saygısızlık olur. Girişinizi, çıkışınızı ayarlamalı, yüzünüzdeki tebessümü eksiltmemeli, selam vermesini bilmelisiniz. Bu gibi örnekleri çoğaltabiliriz.

Oyunlarımız bizim kültürel mirasımızdır. Muhafaza edip, gerektikçe kaynağına baş vuralım. Çok büyük dejenerasyonlara gidene de karşı çıkalım.

**MOTİF: Türk Halk Oyunlarına yarışmaların getirdiği olumlu ya**

**da olumsuz etkiler nelerdir.?**

Matematikte elmalarla, armutlar toplanmaz diye bir kural vardır. Kendilerine has özellikleri ve birbirinden güzel değerlere sahip olan

**Yalnız oyunlarda değil, melodide de farklılık doğuyor. Ama benim önerim şudur: kesinlikle otantik folklor; halkoyunları olsun diğer ürünler olsun kaynak kişilerinden videolarla, filmlerle tam olarak tespit edilip, arşive konmalıdır. İsteyen tam otantik şeklini, isteyen stilize edilmiş şeklini oynayıp, takdir eder.**

bu yöreleri yarıştırmak haksızlık olur. Ancak yarışma başka kriterlerde gerçekleştirilir. Mesela; folklorik kurallara uyuyor mu? Folklorik elbiseyi giydiği zaman tam hakkıyla değerlendirebiliyor mu veya müziği eksiksiz çalabiliyor mu? Ben de jüri üyesi olmama rağmen yarışmalara birtek noktada taraftarım. Çünkü gençleri teşvik ediyor ve yarışmaların teşviki sayesinde de Türkiye'de muazzam bir folklorcular ordusu bu güne kadar büyüdü geldi. Yani bu işe başlayanlar, diyelim ki 1960'larda beşyüz ya da bin kişiydilerse, bugün bu rakam yaklaşık iki milyona varmıştır. Bu kadar kişi yakından, uzaktan halk dansları veya halk müziğiyle ilgili olmuş. Bir de köylerde folkloru yaşayanları ve bunu iyi ya da kötü yaşatanları dahil edersek bu rakam 15-20 milyona çıkar.

Televizyonda bile haberleri, toplumun ilgilenme önem sırasına göre verirler. Onun için eğer bir ülkede Folklorun çeşitli ürünleriyle toplumun yarısı ilgileniyorsa o zaman folklor önemli bir alandır. Bunu yabana atmamak lazım ama ne var ki folklor Türkiyemizde, kültürümüzde en son gelen bilim alanlarından biridir. ■



**GÖKHAN**

**KÜRK GİYİM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.**

**Ethem Gökhan**

Tel: 425 83 25

445 56 56

Fax: 445 55 56

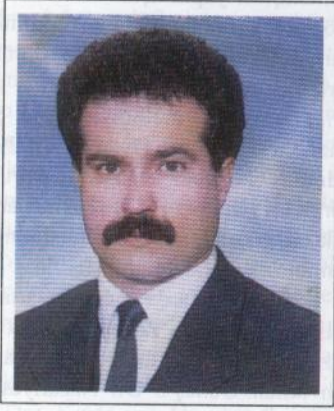
Bozkurt Cad. No. 26/1  
Basmane - İZMİR

# Siirt'te Mahalli Oyunlar

**Adem İNANLI**

D.Ü. Siirt Eğitim Fakültesi

Müzik Öğretim Görevlisi



Ayak, Lorke, Çaçan, Nobet, Gürci Oyunu, Yadesta (Al Oyunu), Nanet, Belite.

**ŞEYHANİ OYUN:** Bu oyunun bir başka adı da "Saygı Oyunu" dur. Oyunda eğilip kalkmaların din adamlarının önünde onlara saygı göstermek için yaptıkları hareket anlamına geldiği savunulmuştur.

**GOVENT:** Siirt'te oynanan bir

karşılımadır. "Go" ezgi söylemek, "Vent" beraber demektir. "Govent" in karşılığı ise "beraber söylenen ezgi ve oyun" demektir. Bu oyunda hem solo hem koro tarafından türküler okunur. En çok düğünlerde oynanan bu oyunlarda kız ve erkek tarafları karşı karşıya dizilirler. Her düğünde "Govent" denilen oyundan sonra "Ser-Govent" denilen ve sırayı yöneten Halaybaşı niteliğindeki kişinin yönetiminde halaylar sıra ve halka halayları olarak oynanır.

**MİRANİ, ŞEYHANİ, GİRANİ, BOTANİ, GARZANİ, ÇAÇANİ, HIRPANİ, ROŞKANİ HALAYLARI:** İki tarafın başında birer "Sergovent" adı verilen başçekeni vardır. Erkek tarafının Sergovent'i erkeği öven bir ezgi söyler. Son kısmını topluluk tekrar eder. Aynı şey kız tarafının Sergovent'ince kızı övmek suretiyle yapılır. Ezgi aynı kalır, sözler değişir. Güfteler irticali olarak düzenlenmektedir. Diziliş karşılıklı sıra halinde olup, sıranın hareketi öteki sıraya yaklaşarak ve uzaklaşarak yapılır. Eller küçük parmakların kenetlenmesi suretiyle yarı bağlantı sağlanır. Sonra öteki oyunlara geçilir. Oyunlar tür olarak halaydır.

**KARAKIŞTANI:** Bu oyunda avuçlar karşılıklı olarak karşıdaki oyuncunun avucuna vurulur. Karşılama iki bölümlüdür. Birinci bölümü ağırdır. Bu bölüme Grani denir. İkinci bölümü ise hızlıdır. Bu çabuk bölüme de "Süvik" adı verilir. Halay türündendir. ■

**Halk oyunlarında anlamsız oyun oynanmadığı ve her oyunda bir anlam olduğu görülür. Yaşantının ve doğa koşullarının oyunları etkilediği belli olur.**

Siirt çevresinde çok değişik mahalli oyunlara rastlanır. Hemen hemen her ilçede ayrı bir oyun çeşidi görmek mümkündür. Sayıları 30'u bulan oyunlar arasında en meşhurları; Lorke, Karakıştani, Hırpani gibi oyunlardır.

Özellik taşıyan müzik aletleri yok gibidir. Davul-zurna ve tef'lerle yetinilmektedir. "Mıtrıp" denen yerli çingenelerin kullandığı dut ağacından yapılan bir nevi kemençe vardır. Bu kemençenin telleri at kuyruğundan özel surette yapılmaktadır.

Halk oyunlarında anlamsız oyun oynanmadığı ve her oyunda bir anlam olduğu görülür. Yaşantının ve doğa koşullarının oyunları etkilediği belli olur.

Siirt'te saptanan halaylar şunlardır:

Şeyhani (Saygı Oyunu), Mirani (Beyler Oyunu), Dello Can (Zafer Oyunu), Kızlar (Gelin Götürme Oyunu), Karakıştani, Hırpani, Temir Ağa, Papore (İhtiyar Oyunu), Şoro (Şirin Kızlar), Kartal Oyunu, Siirt 3

# Türkiye'deki Etnomüzikoloji Çalışmalarına Genel Bir Bakış (II)

**Süleyman ŞENEL**

İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı  
Öğretim görevlisi



## **Bartok'un Gelişi...**

Bartok'un Türkiye'ye davet edilmesindeki amaç: "Tecrübeli bir halk müziği derleyicisinden, uzman-danışman" olarak istifade etmektir. Gerçekten de 1936 yılında kurulan Ankara Devlet Konservatuvarında, bir "Folklor Arşiv Şefliği" oluşturulmuş ve Milli Eğitim Bakanlığı desteğiyle, "Halk Müziği Araştırma-Derleme Gezileri" planlanmıştır. Hatta, tıpkı Darü'l-Elhan'ın yaptığı gibi, valiliklere Anket Formları postalanmıştır.

Öte yandan, Bartok da, "Eski Macar Halk Müziği ile Eski Türk Halk Müziği arasında bir bağ olup olmadığını araştırmak" amacındaydı. Zira Bartok, eski Macar Halk Müziği ile Çeremiş(Mari) ve Kazan(Türk-Tatar) halkları müziği arasında bir yakınlık tespit etmiş; aynı yakınlığın izlerini, Türkiye'de aramak istemişti. Macar ve Çeremiş halklarında rastlanan pentatonik bir sistemin izlerini bulabilmeyi de ümid ediyordu.

Bela Bartok, özellikle verdiği üç konferansla kendinden söz ettirdi. Türk Müzik adamları ise, "Pentatonik Müzik" konusundaki görüş ve tavsiyelerine daha çok ilgi gösterdi. Bartok, sözlerinin

arasında, müzik adamlarımıza: "Türk müziğinin köklerine ulaşabilmek için, pentatonik müzik karakteri gösteren halk müziği örneklerini arayıp-bulma" talimatı da vermiş; Macar ve Türk halk müzikleri arasında akrabalık bulunduğunu ve Adana'da tespit ettiği bazı parçalarda, pentatonik kuruluşlara rastladığını ısrarla belirtmişti.

Bartok'un bu ve benzeri sözleri, ülkemizden ayrılmasından sonra da onlarca kez kullanıldı ve "Bartok" adı, adeta "Pentatonizm" konusu ile anılır oldu.

1930'lu yılların Türkiye'sinde, "Pentatonizm" konusu son derece revaçta idi ve müzik adamlarımızın, Bartok'a ilgi göstermesi boşuna değildi.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından sonra, geçmişin izleri silinmeye çalışılıyor, yeni bir kimlik ve kök arayışı hakim oluyordu. Ziya Gökalp'in, "Türkçülük" fikirleri ise, siyasi platformda önemli ölçüde hissediliyordu. Nitekim, zaman içinde, Türk Dili ve Türk Tarihi konusunda ortaya atılan tezler, çok geçmeden, geleneksel müzik ile, kurulumaya çalışılan Çağdaş Türk Müziği arasında da organik bağlar ortaya çıkardı. Bu yaklaşım, fikir ve müzik adamlarını, "Halk Müziğinin önemi ve derlenmesi" noktasından, ele geçen ezgilerde, "karakteristik Türk Müziği damgasının aranması" noktasına getiri-yordu. Nitekim, Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları kitabında, halk müziğini, milli müzik ilan ederek, çağdaş Türk Müziğinin, bu temeller üzerine kurulması gerektiğini ileri sürüyor ve beri taraftan müzik adamları, Türk Müziğinin kökeninin "Orta Asya" olduğu düşüncesiyle, halk ezgilerinde, "Asyavari Pentatonizm" izlerini bulmaya çalışıyorlardı.

Bu amaçla, daha 1920'li yılların başlarında çeşitli fikirler ortaya konmuş ve ardından, tespit edilen bazı türkü ve

oyun ezgileri, pentatonik müzik numunesi olarak tanıtılmaya başlanmıştı. Bu arada, yarışmasına risaleler yayımlanmış ve gazete köşelerinde hararetleli münakaşalar yapılmıştı.

Söz gelimi, Mahmut Ragıp (Gazimihal), Darü'l-Elhan adına yapılan dördüncü derleme gezisinde, Erzurum'da tespit ettiği kısa bir melodiyi; önce Şarki Anadolu Türkü ve Oyunları (1929) ve ardından İstanbul Konservatuvarı/Halk Türküleri (Defter: 13, 1930) kitaplarında, "İlk ele geçen, saf bir pentatonik musiki numunesi" olarak tanıtmıştı.

1930'lu yıllarda daha da artan bu gelişmeler Türk Tarih ve Türk Dili Tezleri ile, 1935 yılında, Atatürk tarafından atılan Güneş - Dil Nazariyesi'nin, müzik adamları üzerinde de etkisi olduğunu ortaya çıkardı ki Bartok'un Türkiye'ye davet edilmesi, biraz da Pentatonik Müzik konusunda gelişen görüşlerin ona teyid ettirilmesi amacını taşıyordu. Nitekim, Bartok'un bu konuda yaptığı çalışmalar, Türkiye'de biliniyor ve Türkiye'de yapılan çalışmalar da - özellikle Gazimihal'in çalışmaları-Bartok tarafından takip ediliyordu.

Nitekim Türk Müzik adamları, Bartok'u, bir yıl önceden (1935) davet etmekle kalmamışlar, başta Adnan Saygun ve Mahmut Ragıp Kösemihal (1936) olmak üzere, gelişinden bir kaç ay önce, Pentatonik müzikle ilgili risale-ler de yayımlamışlardı. Ferruh Arsunar'ın aynı konuda yayımlanan risalelerinde ise, Bartok'un konferansında sarfettiği görüşlere de yer verilmiş ve Bartok'un verdiği üç konferansın takdiminde bile, "Pentatonizm" konusu ısrarla işlenmişti.

Bir etnomüzikolog olmanın yanında, halk müziğinden beslenerek meydana getirdiği eserleriyle Çağdaş Macar Müziğini yaratan Bela Bartok gibi bir usta, çağdaş bir Türk Müziği yaratmak



isteyen Müzik adamları için bulunmaz bir nimetti. Macarların, Türk kökü ile münasebet taşıması da Bartok'un davet edilmesinde önemli etken olabilirdi.

Bartok, yurdumuza, ayrıca; "model, bir saha çalışması" yapmak amacıyla da gelmişti ve özellikle genç müzik adamlarına-ki Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kazım Akses, Adnan Saygunla birlikte ekte yer almıştı-nasıl derleme yapılabileceğini gösterecekti. Nitekim derleme alanının seçiminde Bartok kadar, kendisine eşlik eden genç müzik adamlarının da katkısı olduğu açıktı. Derleme alanı olarak, Adana ve yöresi yöreklerinin seçilmesi de tesadüfi olmasa gerekti. Söz gelimi, Gazimihal, daha 1929 yılında yayımladığı: Şarki Anadolu Türkü ve Oyunları kitabının 51. sayfasında: "...Kanaatimce, Anadolu'nun pentatonik musikilerini layıkıyla öğrenmek için Türkmen aşiret köylüleri arasında çalışılmalıdır." diyerek açık bir rota çiziyordu. Bartok'un derlemeye gittiği bölge, sadece konar-göçer yöreklerin değil, türkmenlerin de yaşadığı bir yöre idi.

Bartok'tan sonra, yurdumuza, başka müzik adamları da geldi. Bunlar içinde Prof.Dr. Kurt ve Ursula Reinhard, Laurence Picken, Wouther Swets, Harumi Koshiba, Dr. Irene Markoff ve diğerleri ilk akla gelenler. Bunlar içinde özellikle Kurt ve Ursula Reinhard'ın yaptığı yayınlar, batıda, Türk Halk Müziği için temel kaynaklar olarak

değerlendirilmektedir. Ayrıca Laurence Picken'in "Folk Musical Instrument of Turkey (Türkiye'nin Halk Müziği Çalgıları)" adlı eseri, sahasında hazırlanmış en önemli çalışmalardan biri olarak büyük önem taşımaktadır. Yukarıda zikredilen isimlerden başka, günümüzde onlarca yabancı etnomüzikolog, Türk Halk Müziği konusunda çalışmalar yaparak, kültürümüzün tanınmasına katkıda bulunuyorlar. Söz gelimi 5 yıldır Türkiye'de yaşayan Macar müzik adamı Janos Sipos'un, Güney Anadolu'da yöruk ve türkmenlerden derlediği parça sayısı şimdiden 1400 civarındadır ki bu rakam küçümsenemeyecek bir miktardır.

Türkiye dışında yaşayan soydaşlarımızdan da, türk müzik adamları, çeşitli malzemeler elde ettiler. Bu konuda ilk çalışmalar, bilebilidğimiz kadarıyla önce Ankara Devlet Konservatuarı adına yapılan saha araştırmalarında ve Türkiye'nin muhtelif yörelerinde gerçekleştirildi. Söz gelimi Eskişehir civarında yaşayan Kırım Tatarlarından ve Balkanlar'dan göç etmiş soydaşlarımızdan Muzaffer Sarısözen ve Halil Bedi Yönetken bazı parçalar derlediler. 1955 yılında Türkiye'ye yerleşen Altay türklere de Muzaffer Sarısözen ve Sadi Yaver Ataman Sirkeci ve Zeytinburnu'nda ayrı ayrı derlemeler yaptılar.

1980'li yıllara gelene kadar ele geçen malzemeler genellikle, Türkiye'ye gelen

soydaşlarımızdan tespit edilebildi ve bu tespitlerin hemen hemen tamamı, 1970'li yıllara kadar Türkiye Radyo Kurumu adına yapılan bazı özel derlemeler (Nida Tüfekçi, Mehmet Özbek, Yücel Paşmakçı vd.) ve bazı şahsi girişimler-özellikle Yrd. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç, Mehmet Özbek, Suphi Saatçi, Rüstem Avcı ve Süleyman Şenel vasıtasıyla olabildi. Bununla birlikte, Türkiye dışında yaşayan soydaşlarımızdan, yaşadıkları mahallerde derleme ve araştırmak yapabilmek -bazı istisnalar dışında- mümkün olamadı.

1980'li yılların bilhassa ikinci yarısından itibaren Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü uzmanları Bosna-Hersek, Makedonya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan'a bizzat giderek, saha araştırmaları yapma imkanı bulabildiler. Daha sonraki yıllarda karşılıklı kültür anlaşmalarına dayanarak Süleyman Şenel Azerbaycan ve Kazakistan'da beş ay, Etem Ruhi Üngör Özbekistan'da bir ay ve Rüstem Avcı Bulgaristan'da iki ay süre ile çalışmalar yaptılar. Yrd. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç de, çeşitli aralarla pek çok kez Asya'da yaşayan soydaşlarla sahada görüşerek önemli malzemeler toplama imkanı elde etti. Ne yazık ki bu tek-tük çalışmalar, henüz ilim ve sanat camiasına yeterince kazandırılmadı. ■

*Devam edecek...*

## Geçen Sayıdaki Düzeltmeler

<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>				
Şehbai	Şehbal	22. sayfa,	2. sütun	4. paragraf,	9. satır
Teşebbü	Teşebbüs	22. sayfa,	2. sütun	4. paragraf,	10. satır
Mangrif	Mongrif	23. sayfa,	3. sütun,	2. paragraf,	3. satır
Frajo	Franjo	23. sayfa,	3. sütun,	2. paragraf,	6. satır
İzoltan	Zoltan	23. sayfa,	3. sütun	2. paragraf,	8. satır
Komen	Romen	23. sayfa,	3. sütun,	2. paragraf,	9. satır
Colakov	Çolakov	23. sayfa,	3. sütun	2. paragraf,	10. satır
Racov	Raçov	23. sayfa,	3. sütun,	2. paragraf,	10. satır
Vasilav	Vasilev	23. sayfa,	3. sütun,	2. paragraf,	10. satır
Parnot	Pernot	23. sayfa,	3. sütun,	2. paragraf,	12. satır
Glenitsky	Olesnitsky	23. sayfa,	3. sütun,	3. paragraf,	8. satır
Mazleme	Malzeme	23. sayfa,	3. sütun,	3. paragraf,	12. satır
Mironov	Mironov	23. sayfa,	3. sütun,	3. paragraf	15. satır
Özberk	Özbek	23. sayfa,	4. sütun	3. paragraf,	8. satır

# Bibliyografya Çalışması

(4)

## Türk Halk Çalgıları

01 AÇIN, Cafer: Günümüzün Çok Değerli Lütiyesi Cafer AÇIN ile Bir Konuşma. Musiki Mecmuası, (371), 9.80, S.6-8

02 AÇIN, Cafer: Enstrümanlar Hakkında Hafızalarda Yanlış Yer Etmış Olan Önemli Hususlar. Musiki Mecmuası, (384), 10.81, S.7-8

03 ATAMAN, Sadi Yaver: Bağlamacılık ve Bağlama Geleneği, Musiki Mecmuası, (255), 2.70, S.10-12

04 ATAMAN, Sadi Yaver: Bazı Halk Çalgıları Hakkında Musiki Mecmuası, (326), 12.76, S.4-6

05 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 1. Musiki Mecmuası, (247), 7.69, S.4-6

06 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 2. Musiki Mecmuası, (248), 8.69, S.4-6

07 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 3. Musiki Mecmuası, (249), 9.69, S.4-5

08 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 4. Musiki Mecmuası, (250), 9.69, S.4-5



09 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 5. Musiki Mecmuası, (251), 10.69, S.9

10 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 6. Musiki Mecmuası, (252), 11.69, S.7-11

11 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 7. Musiki Mecmuası, (253), 7-9

12 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 8. Musiki Mecmuası, (254), 1.70, S.7-8

13 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 9. Musiki Mecmuası, (255), 2.70, S.23-24

14 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi

**Ahmet AYDIN**  
Sakarya Üniversitesi  
Fransızca, İngilizce Okutmanı

Notları 10. Musiki Mecmuası, (256), 3.70, S.6;S.29

15 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 11. Musiki Mecmuası, (257), 4.70, S.20-21

16 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 12. Musiki Mecmuası, (259), 6.70, S.19-21

17 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 13. Musiki Mecmuası, (260), 7.70, S.25-27

18 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 14. Musiki Mecmuası, (267), 2.71, S.8-11

19 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 15. Musiki Mecmuası, (268-269), 3-4.71, S.10-11

20 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 16. Musiki Mecmuası, (271), 5.72, S.22-25

21 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 17. Musiki Mecmuası, (285), 7.73, S.19-24

22 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 18. Musiki Mecmuası, (286),

8.73, S.21-22

23 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 19. Musiki Mecmuası, (287), 9.73, S.12-13, S.25

24 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 20. Musiki Mecmuası, (288), 10.73, S.6-8

25 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 21. Musiki Mecmuası, (289), 11.73, S.12-13

26 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 22. Musiki Mecmuası, (291), 1.74, S.26-27

27 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 23. Musiki Mecmuası, (300), 10.74, S.14-16

28 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 24. Musiki Mecmuası, (305), 3.75, S.27-28

29 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 25. Musiki Mecmuası, (307), 5.75 S.10-11

30 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 26. Musiki Mecmuası, (309) 7.75, S.22-24

31 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 27. Musiki Mecmuası, (314), 12.75, S.24-26

32 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 28. Musiki Mecmuası, (322), 8.76, S.24-28

33 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 29. Musiki Mecmuası, (324), 10.76, S.27

34 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 30. Musiki Mecmuası, (325), 11.76, S.23-25

35 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 31. Musiki Mecmuası, (330), 4.77, S.16-19

36 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Çalgılarımız Üzerine İnceleme Gezisi Notları 32. Musiki Mecmuası, (331), 5.77, S.21-25

37 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Türk Çalgıları Üzerine araştırma-Derleme-Düzenleme ve Değerlendirme. Musiki Mecmuası, (271), 5.72, S.8-10

38 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Türk Halk Oyunları Röportajında Musiki ve Çalgı Konusu. Musiki Mecmuası, (294), 4.74, S.12.13

39 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Naçiz Bir Argonolog Gözü ile Çalgılar Hakkında Mukabil Görüşlerim. Musiki Mecmuası, (385), 11.81, S.19-20

### Kongre Seminerler ve Rostrum

01 BARDAKÇI, Murad: III. Milletler Arası Türkoloji Kongresi Musiki Mecmuası, (359), 9.79, S.24-26

02 GÖRÜN, Mete: I. Uluslararası Folklor Semineri. Musiki Mecmuası, (286), 8.73, S.4-14

03 GÖRÜN, Mete: I. Milli Türkoloji Kongresi. Musiki Mecmuası, (340), 2.78, S.5-6, S.25

04 KORKUT, Tamer: II. Milli Türkoloji Kongresi ve Türk Musiki Bölümü. Musiki Mecmuası, (352), 2.79, S.6-7

05 ÜNGÖR, Etem Ruhi: III. İstanbul Festivalinde Büyük bir Kongre. Musiki Mecmuası, (305). 3.75, S.7-9

06 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Uluslararası I. Folklor Kongresi yapıldı. Musiki

mecmuası, (308), 6.75, S.8-14

07 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Uluslararası 1. Folklor Kongresi (2). Musiki mecmuası, (309), 7.75, S.6-14

08 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Türkoloji Kongresinde Türk Musikisi Seksiyonu Çalışmaları. Musiki Mecmuası, (323), 9.76, S.22-27

09 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Uluslararası 3. Halk Müziği Rostrumu. Musiki Mecmuası, (332), 6.77, S.25-28

10 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Bir Seminer Bir Tebliğ Musiki Mecmuası, (355), 5.79, S.10-13

11 ÜNGÖR, Etem Ruhi: II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi yapıldı. Musiki Mecmuası, (382), 8.81, S.14-16

12 ÜNGÖR, Etem Ruhi: III. Folklor Kongresi dolayısıyla, Musiki Mecmuası, (413), 6.86, S.25-29

### Kitaplar

01 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Türk Halk Musikisi Hakkında Almanya'da basılan bir kitap. Musiki Mecmuası, (222), 9.66, S.271

02 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Türk Halk Müziği Kitap ve Makaleler Bibliyografyası / Veysel Arseven. Musiki mecmuası, (247), 9.69, S.21

03 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Die Musik der Türkei, Musiki Mecmuası, (250), 9.69, S.8-9

04 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Halk Türküleri / Durmuş Yazıcıoğlu. Musiki Mecmuası, (273), 7.72, S.10

05 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Erzurum Türküleri / Nabi Belekoglu. Musiki Mecmuası, (273), 7.72, S.11-12

06 ÜNGÖR, Etem Ruhi: Türk Halk Ezgilerini Çözümleme Yöntemi / Dr. Gültekin Oransay. Musiki Mecmuası, (273), 7.72, S.13

# Terekemeler

**Derya DEVECİ**

İTÜ T.M.D.K. Halk Oyunları  
Yüksek Lisans Öğrencisi

Çeşitli Türk kabile ve boylarının kültür ve siyasi tarihleri hakkındaki bilgiler kolayca elde edilebilir. Fakat Terekemeler hakkında yapılmış doğru dürüst bir araştırma yoktur. Bazı araştırmacılar, konularını ilgilendirdiği ölçüde Terekemeler hakkında kısa bilgiler vermişlerdir. Fakat bunlar bir kavmin tarihini açıklamak için yeterli olmamıştır. En çok bilinen ansiklopedi olan Meydan Lauruse Terekemeyi sadece bir oyun havası olarak açıklar ama bu oyunu kimlerin oynadığı hakkında hiç bir şekilde bilgi vermez. Ülkemizde de genelde bir oyun olarak bilinmektedir. Terekemeler hakkında Dr. Orhan Yeniars'ın bir kitabı bulunmaktadır. Ayrıca bazı dergilerde son zamanlarda Terekemeler hakkında yazılar yayınlamışlardır. Bu yazımda kısa da olsa Terekemeleri tanıtıcı birkaç bilgi vermeye çalışacağım.

M.S II. yüzyılda Asya Hun siyasi birliği parçalandıktan sonra Hunların doğu kanadı Çin egemenliğine girmiştir. Gerek yerleşikliği gerekse Çin egemenliğini kabu etmeyen Hun boyları batıya doğru göç etmişlerdir. Bu tarihlerde kuzeyden Kafkasları aşarak Kür ırmağı boylarına Borgalı ve Kozaklı ismiyle bilinen iki Türk boyu yerleşmiştir. Bugün Terekeme olarak bilinen Türklerin ataları bu iki Türk boyudur.

At sürüleri ve koyun besiciliği yapan bu boylar, siyah astrogan kalpak giydikleri için komşuları tarafından "Karapapaklar" diye

anılmışlardı. Kür boylarındaki egemenliklerini pekiştirmek isteyen Karapapaklar Tiflis, Nahçıvan, Karabağ, Loru, Ahırkelek, Gence ve Şirvan dolaylarında yurt tutmuşlar ve doğuda Kür ve Aras boylarından, batıda Fırat'a kadar olan bölgeye hakim Arşaklılarla komşu olmuşlardır. Arşaklıların, Hristiyanlığı kabul etmesi dolayısıyla

**Terekemelerin  
çoğunlukla yaşadıkları  
bölgelerin Gürcistan,  
Dağıştan ve Azerbaycan'ın  
büyük göç yolları üzerinde  
bulunması çeşitli Türk  
kabilelerinin buralarda  
birikmesi doğurmuş ve  
kültürün oluşmasında  
büyük rol oynamıştır.**

Karapapaklar'da yavaş yavaş bu dine yönelmeye başlamışlardır.

Arap-Hazar savaşları sonunda Araplar, Kafkasya'nın tamamına yakınını ele geçirmişlerdir. Dolayısıyla Derbent ve Kür boylarında yaşayan Karapapaklar'da Arap egemenliğine girmiş ve müslümanlık hızla yayılmaya başlamıştır. Karapapaklar'ın yönetimi, hicret olayı sırasında Mekke'yi terkeden müslü-

manlara verilmiştir. Bunlara "Terk-i Mekke" deniliyordu. Bazı araştırmacılar Terekeme sözcüğünün bu kelimedenden bozulmuş olabileceğini söylemektedirler. Büyük Selçuklu Devleti egemenliğine girdikten sonra Müslüman Karapapaklar'a "Terekeme" denilmeye başlanmıştır. Terekeme, "Türkmen" sözcüğünün çoğulu olup "Türmenler" anlamına gelmektedir. Daha önce müslüman olan Oğuzlar'a Türkmen dendiği için Karapapaklar'a da, "Terekeme" denmiştir. Terekeme, aslında Kıpçak yönetiminde yaşayan Kür boyu Türk boylarının tamamına verilen genel bir isimdir. XII. ve XIII. yüzyıllarda Borçalı ve Kazaklı boyları Terekeme olarak adlandırılmışlardır.

1810 yılında Kafkaslardan, Anadolu'ya ilk büyük toplu göçler başlamıştır. Ruslar, Terekemelerin bulunduğu bölgeleri işgal edince bir grup Terekeme Anadolu'ya göç etmiş, çoğunluk Kars olmak üzere Amasya'nın da birçok kesimine yerleşmişlerdir.

Yüzyıllarca çeşitli devletlerin egemenliğine giren Terekemeler kendi öz benliklerini hiçbir zaman yitirmemişlerdir. Terekeme boyları diğer birçok Türk boyları gibi Uruglardan, uruglar ise obalardan oluşuyordu. Boylar "Başbuğ" denilen kişilerce yönetilir ve örgütlenirdi. Yaşadıkları hayat ve çağın koşulları onların her an savaşa hazır olmalarını gerektirmiştir. Bu nedenle kadın-erkek, genç-yaşlı herkes at binip, silah

kullanmasını bilmiştir. Terekemeler at ve koyun besiciliğinin yanısıra kaşar, gravyer ve tulum peyniri üreterek, kilim, cicim, halı ve keçe dokumacılığı yapmışlardır. Ayrıca astragan kürk ve eğer tulumu üretimide yapmışlardır.

Tüm Azerbaycan, Anadolu ve İran, Moğol egemenliğine girdikten sonra şiiri, destanı, hikayeleri, masal ve ninileri ile Terekeme kültürü hızla olgunlaşmaya başlamıştır. Bunun sebebi ise; Moğolların, Uygurların kullandığı Türkçe alfabe kabul etmiş duaları ve bütün yazışmalarında türkçe yapmış olmalarıdır. Bu nedenle Terekeme şivesine birçok moğolca kelime girmiştir ki bugün hala kullanılmaktadır. Terekemelerin çoğunlukla yaşadıkları bölgelerin Gürcistan, Dağıstan ve Azerbaycan'ın büyük göç yolları üzerinde bulunması çeşitli Türk kabilelerinin buralarda biriktirmesini doğurmuş ve kültürün oluş-

masında büyük rol oynamıştır.

Kür boylarında yaylak ve kışlak hayatı süren Terekemelerde temel ekonomik sektör koyun besiciliğine dayanıyordu. Koyunun, yün ve derisinden, süt ve etinden yararlanırlardı. En korkulan olay ise "Kırgın" adı verilen salgın hastalıklardı. Binlerce yıldan beri devam eden bu tarz hayat Terekeme kültüründe çoban, koyun, köpek ve kurt motiflerinin işlendiği bir edebiyat anlayışı doğurmuştur. Terekemelerde su ve ekmeğe duyulan saygının bir benzeri koyunlar içinde yaşatılır. Bu nedenle koç katımı, yün kırkımı mevsimleri törenler yapılarak kutlanır. Koyun motifinin işlendiği bu edebiyata ise "Sayacı edebiyatı" denir.

X.X yüzyılın başlarında Kür boyu Terekeme oymakları müslüman olmalarına karşın Gök dini ve Şamanlığın izlerini taşıyan bir takım inançlarında yitirmemişlerdir. Bu

nedenle Terekeme folklorunda gök tanrı inancını taşıyan geleneklere sıkça rastlamak mümkündür. Bu gelenekler bugün hala eğlence niteliğinde de olsa yaşatılmaktadır.

Terekeme Türkleri diğer birçok Türk beylikleri gibi bir hanedanlık kurmamışlardır. Çeşitli devletlerin adı altına girmiş fakat öz benliklerini ve yurtlarını korumak için büyük bir çaba sarfetmişlerdir. Ülkemizde Terekemelerin siyasi tarihi hakkında geniş bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yabancı kaynaklara ulaşmak ise bir hayli güç olmaktadır. Tarihi hakkında fazla kaynak olmamasına rağmen çok zengin bir sözlü edebiyat birikimine sahip olduğu söylenebilir. Kars yöresinde yaşayan Terekemelerin canlı bir şekilde yaşattıkları geleneklerde bunu görmek mümkündür. ■

# MELİTA DERİ

Konf. San.Tic. Ltd. Şti.

H. Bayram GÖKHAN

*Deride kalitenin adı*

Yenidoğan Mh. 48 Sk. No: 160/A

Zeytinburnu - İSTANBUL

Tel: 510 84 83 - 547 69 57

Fax: 558 74 13



# Derneğimizin faaliyetleri...



MOTİF HALK OYUNLARI  
EĞİTİM DERNEĞİ

Değerli okuyucularımız;bu köşe bize derneğimizin faaliyetlerini adım adım aktarma imkanı veriyor.

Daha önceki sayılarımızda , sizlere Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği'nin yapmış olduğu faaliyetleri aktardık. Derneğimiz kendini her an yenileme amacıyla olduğundan yaptığı faaliyetlere de yenilerini ekliyerek, faaliyet alanını genişletmektedir.

Öncelikle siz okuyucularımıza, 23 Mart 1996 tarihinde yapılan Gençlik ve Spor Müdürlüğü'nün düzenlediği Derneklerarası Halk Oyunları yarışmasında, düzenlemeli dalda Artvin ekibi ile 3.'lük aldığımızı belirtmek istiyoruz.

Şimdi de yapmayı amaçladığımız faaliyetleri siz okuyucularımızın bilgisine sunalım:

13 Nisan 1996 tarihinde ise geleneksel hale getirilmesi amaçlanan ve geçen yıl ilkinin düzenlendiği Motif Halk Bilim Ödül törenini gerçekleştireceğiz.

Yine 20-21 Nisan 1996 tarihinde yapılacak olan Sabancı Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortaklaşa düzenlediği Dernekler ve Kurumlararası Halk Oyunları Yarışmasına da katılacağız.

Haziran ayı içerisinde de her yıl düzenlediğimiz Motiflerle Anadolu Halk Oyunları Şöleni ile değerli halk oyunları izleyicilerine, yıl içerisindeki çalışmalarımızın ürünü olan gösterilerimizi sunmayı planlıyoruz.

Bütün bu faaliyetlerin yanında, yurt içi ve yurt dışı festivaller ile daha geniş kitlelere ulaşmayı amaçlıyoruz.

Ayrıca; TGRT'de yayınlanan ve değerli halk müziği sanatçısı İzzet ALTINMEŞE'nin hazırladığı "İzzet -i İkrâm" adlı programda, 10 Mart 1996 tarihinden itibaren, Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği olarak gösterilerimizi de sunmaktayız.

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği elemanları olarak; halk oyunları dernekleri camiasından amaçlar saptırılmadan bu tür faaliyetlere katılmalarını arzu ediyoruz. Ayrıca siz okuyucularımızı da bu faaliyetlerimiz sırasında aramızda görmek istiyoruz.



FOCUS (0 212) 588 01 73 - 532 23 81



# baykallar

Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş.

**MERKEZ** : Çarşıkapı Divanı - Ali Sok. No: 9/A  
Beyazıt - İSTANBUL

**MAGAZA** : Milatpaşa Cad. Büyük Haydar Efendi Sok.  
No: 34 Beyazıt - İSTANBUL

**ŞUBE** : Halboyu Zübeyde Hanım Cad. No: 104  
Zeytinburnu - İSTANBUL

**FABRIKA** : Çanlı Tabakhaneleri 4. Sok. No: 7  
Çanlı - UŞAK

**TEL.** : 0212. 516 34 30 / 3 Hl. • 516 16 47 / 2 Hl.  
**FAX** : 0212. 516 48 30

**TEL.** : 0212. 518 05 07 • 518 07 08  
517 93 89

**TEL.** : 0212. 510 88 73 • 510 88 74  
**FAX** : 0212. 510 88 75

**TEL.** : 0276. 212 13 13  
**FAX** : 0276. 215 56 10





**BRIDGESTONE**

RENAULT  
Mais Yetkili Servisi



**Türkp petrol**

**MUTLU**  
AKÜLERİ



TOFAŞ  
Özel Servisi

**Opar**<sup>®</sup>  
"Orjinal yedek parça"



**ADANALI OTOMOTİV**  
SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ  
LASTİK MARKET - SERVİS CLUB



# ASFLAS

LEATHER SHOP

**Fabrika (ФАБРИКА):** Telsiz Mah. Profesör Muammer  
Aksoy Cad. A. Blok 69/1. Sok. No: 1 Zeytinburnu-İstanbul  
Tel: (212) 664 20 30 (3 hat) Fax: (212) 558 23 75

**Şube (ФІЛІАЛ):** Laleli Cad. Azimkar Sok. Ertan Apt.  
No: 53-55 Kat: 2/2 Laleli-İstanbul Tel: (212) 516 95 48

# Fırat Deri

San. ve Tic. Ltd. Şti.



*"Kalitede, güven ve özveri"*

**Merkez : Zübeyde Hanım Cad. No: 112 Zeytinburnu / İSTANBUL**  
**Tel : (0 212) 546 10 74**



# EGE DERİ

Merkez : Divan-ı Ali Sk. Baysal Saray Han 77 ÇARŞIKAPI Tel: (0.212) 516 69 45 - 46 Fax: (0212) 516 69 41  
Mağaza : Zübeyde Hanım Cad. No:6/10 ZEYİNBURNU / İST. Tel : (0.212) 664 29 90 (3 hat)  
İmalat : D.Köşkler Mh. Eski Londra Asfaltı No:29 AVCILAR / İST. Tel : (0.212) 591 12 14 - 593 72 30  
Fabrika : Çanlı Tabakhane No:31 UŞAK Tel : (0.276) 215 84 25